

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ ТА ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКА ДЕРЖАВНА АКАДЕМІЯ КУЛЬТУРИ

Факультет культурології та соціальних комунікацій
Кафедра цифрових комунікацій та інформаційних технологій

**ФОНДИ МУЗИЧНИХ ВИДАНЬ БІБЛІОТЕК ХАРКОВА:
ІСТОРІЯ ЗАСНУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ**

Кваліфікаційна робота
здобувача 2 курсу
другого (магістерського)
рівня вищої освіти
денної форми навчання
зі спеціальності
029 Інформаційна,
бібліотечна та архівна справа
Степанова В.Ю.

Науковий керівник:
д.п.н., проф.
Соляник А.А.

Рецензент: к.п.н., доцент,
Головний бібліотекар ХДНБ
ім. В.Г Короленка
Сєдих В.В.

Харків 2024

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ НОТНО-МУЗИЧНИХ ФОНДІВ БІБЛІОТЕК.....	
1.1. Теоретичні основи формування фондів бібліотек музичними виданнями	7
1.2. Особливості складу та структури музичних фондів наукових та публічних бібліотек	13
РОЗДІЛ 2. ІСТОРІЯ ТА СУЧАСНИЙ СТАН НОТНО-МУЗИЧНИХ ФОНДІВ БІБЛІОТЕК ХАРКОВА.....	
2.1. Особливості формування нотно-музичних фондів спеціалізованих бібліотек Харкова (ХМТБ ім. К.С. Станіславського, ХНУМ ім.І.П. Котляревського, бібліотека ХДАК).....	16
2.2. Специфіка складу фондів музичної літератури наукових бібліотек Харкова (ХДНБ ім. В.Г. Короленка).....	27
РОЗДІЛ 3. ФОНДИ НАУКОВО-МУЗИЧНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ХМТБ ім. К.С. СТАНІСЛАВСЬКОГО та ХДНБ ім. В.Г. КОРОЛЕНКА ЯК ЧАСТИНА НАЦІОНАЛЬНОГО КУЛЬТУРНОГО НАДБАННЯ.....	
3.1. Найцінніші видання нотно-музичного фонду ХДНБ ім. В.Г. Короленка	31
3.2. Унікальність фонду музичної літератури ХМТБ ім. К.С. Станіславського	37
3.3. Порівняльний аналіз складу фондів музичної літератури ХСМТБ ім. К.С. Станіславського і ХДНБ ім. В.Г. Короленка.....	40
ВИСНОВКИ.....	45
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	49

ВСТУП

Актуальність теми магістерського дослідження. Фонди бібліотек України – це інформаційний ресурс розвитку суспільства, їх когнітивний та естетичний потенціал є основою не лише інтелектуального, але й культурного прогресу людства, вони виконують надважливі функції акумулювання, довічного зберігання та надання користувачам потрібної інформації, зокрема й зі світового мистецтва. В умовах глобальної цифровізації та стрімкого розвитку новітніх технологій отримання, збереження, обробки і передачі інформації саме бібліотеки стають найкваліфікованішими та найавторитетнішими комунікаційними посередниками між світовим документним ресурсом з мистецтва та його користувачами.

Проблема своєчасного та повноцінного формування бібліотечних фондів в галузі музичного мистецтва та збереження їх найціннішої частини як складової національного культурного надбання має вагоме соціальне значення, оскільки її вирішення є запорукою виконання бібліотеками України їх суспільної місії.

У сучасних умовах стрімкого розвитку різних напрямів культури та мистецтва важливе значення має великий досвід бібліотек України щодо відродження вітчизняної культури як засобу естетичного виховання населення. Свою нішу в цьому процесі займає система музично-педагогічної освіти, яку проводять бібліотеки, що мають фонди нотно-музичних документів. Наявність великої кількості музичних навчальних закладів різних рівнів в м. Харкові зумовлює можливість використання єдиного нотно-музичного фонду бібліотек міста для здійснення професійної музичної діяльності, підготовки здобувачів до виконавської та науково-дослідницької роботи в галузі музичного мистецтва.

Це зумовлює важливість та необхідність дослідження змісту, тематичної та типо-видової структури фондів нотно-музичних видань, стан їх доступності для читачів бібліотек Харкова. Актуальною також є проблема збереження музичної спадщини регіону, оскільки вона є невід'ємною частиною національного культурного надбання.

Питання формування фондів нотно-музичних відділів бібліотек почали привертати увагу вчених у середині ХІХ століття. В ті часи було вперше висунуто та обґрунтовано положення про принципи роботи бібліотек з нотними документами (комплектування, обробка, використання). Разом з тим, незважаючи на численні публікації в галузі формування нотно-музичних фондів бібліотек та досить поширену практику їх створення, це питання не отримало того ступеня теоретичної розробки, яка необхідна на сучасному етапі. Так, проблема формування єдиного регіонального фонду нотно-музичних документів у бібліотечному фондознавстві поглиблено не досліджувалась.

Найдетальніше розроблено питання історії заснування та розвитку нотного відділу Харківської державної наукової бібліотеки ім. В. Г. Короленка. Її співробітники Н. Капустіна [35], А. Перепеча [35], Н. Погребняк [36, 37], О. Поліщук [37], Н. Кучерова [36], віддали належне внеску Л. Хавкіної у заснування спеціалізованого відділу в Харківській громадській бібліотеці, нині вони опікуються проблемами рекаталогізації та поцифрування об'єктів зберігання нотно-музичного відділу цієї бібліотеки. Досліджуючи історію ХДНБК ім. В. Г. Короленка її співробітники встановили, що над розробленням різних аспектів формування нотно-музичних фондів як профільних музичних, так і публічних бібліотек, в яких частина фонду – спеціальна музична література, працювали такі видатні бібліотекознавці, як П. Іноземцев, С. Маслов, Ю. Меженко, Є. Пеленський, С. Постернак, М. Сагарда, М. Ясинський, Л. Хавкіна. Питаннями музичної бібліографії займалися Н. Герасимова-Персидська, Л. Івченко, С. Кондра, Л. Корній, З. Кузеля, Ю. Меженко, Є. Пеленський, А. Струтинська, В. Шульгіна, Ю. Ясіновський.

Щодо розроблення теоретичних засад формування бібліотечних фондів ґрунтовною є розвідка науковців ХДАК Н. Кушнарєнко, А. Соляник та С. Сищенко, присвячена дослідженню внеску Л. Хавкіної у бібліотечне фондознавство [30]. Дослідженню особливостей формування та зберігання колекцій музичних видань як частини історико-культурної спадщини України присвячено праці О. Вакульчук [6], Ю. Горбаня [12], О. Зосім [20], Н. Зубкової

[21], Н. Кучерової [14, 28, 29], Л. Івченко [23], Н. Погребняк [15], Г. Пристай [38], В. Шульги [53] та ін.

Порівняльний аналіз виявлених джерел з історії заснування відділів музичної літератури в бібліотеках Харкова дозволив встановити, що найкраще це питання розкрито саме на прикладі ХДНБК ім. В. Г. Короленка завдяки активній дослідницькій роботі співробітників кабінету бібліотекознавства імені Л.Б. Хавкіної цієї бібліотеки, а також реалізації проекту Бібліотечна енциклопедія Харківщини.

Мета дослідження – визначення сучасного стану та перспектив розвитку фондів нотно-музичних видань спеціалізованих та наукових бібліотек Харкова.

Для досягнення поставленої мети необхідно розв'язати такі **завдання**:

- простежити історію та виявити специфіку формування фондів музичних видань спеціалізованих та наукових універсальних бібліотек Харкова;
- охарактеризувати стан та типо-видові особливості фондів нотно-музичних видань спеціалізованих бібліотек Харкова (ХМТБ ім. К.С. Станіславського, ХНУМ ім. І.П. Котляревського);
- виявити особливості складу і структури наукових універсальних бібліотек Харкова (ХДНБ ім. В.Г. Короленка, НБ ХНУ ім. В.Н. Каразіна);
- виявити наявність цінних та унікальних нотно-музичних видань в бібліотеках Харкова;
- встановити критерії відбору на оцифрування найцінніших музичних видань бібліотек Харкова як частини національного культурного надбання.

Об'єкт дослідження: фонди нотно-музичних видань спеціалізованих та наукових бібліотек Харкова.

Предмет дослідження: особливості формування та зберігання фондів нотно-музичних видань спеціалізованих та наукових бібліотек Харкова.

Методологія дослідження базується на використанні методів історичного та музичного джерелознавства, історико-порівняльного та

статистичного аналізу, бібліографічної евристики, методів класифікації та книгознавчого аналізу масиву нотних видань і музичної літератури.

Джерельною базою дослідження є публікації фахівців, каталоги бібліотек, первинні нотні документи та музичні видання, що зберігаються в фондах спеціалізованих та наукових універсальних бібліотек Харкова.

Структура магістерської дипломної роботи – вступ, три розділи, висновки, список використаних джерел, додатки.

РОЗДІЛ 1

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ НОТНО-МУЗИЧНИХ ФОНДІВ БІБЛІОТЕК

1.1. Теоретичні основи формування фондів бібліотек музичними виданнями

Бібліотечний фонд – це систематизоване зібрання документів, зокрема й музичних, підібране відповідно до завдань, типу та профілю бібліотеки, призначене для зберігання та організації користування.

На відміну від архівних і музейних фондів бібліотечні формуються переважно з видавничої продукції, призначеної для широкого розповсюдження серед читацької аудиторії. Як виключення у фондах спеціалізованих та наукових бібліотек можуть формуватися фонди окремих видів документів, що містять оригінали рукописів, цінні, рідкісні та унікальні документи. Такі фонди об'єднують в колекції відділів рідкісних та цінних видань, забезпечуючи їм особливі умови зберігання та використання. Так, об'єктами формування фонду музичних видань є література з усіх видів музичного мистецтва та нотні видання, основу яких складають нотні записи музичних творів. За видовою ознакою фонди музичних видань охоплюють книжкові, періодичні музичні видання, аудіовізуальні аналогові та цифрові документи.

Основні характеристики документних фондів визначаються низкою якісних ознак: цільове призначення, власник фонду, рівень організації, провідні функції, види інформаційних потреб, коло користувачів фонду, ступінь доступності фонду, види збережених документів, екземплярність [7].

Бібліотечний фонд є основою діяльності бібліотеки будь-якого типу. За допомогою документного фонду бібліотека реалізує свої соціальні функції, впливає на суспільне середовище; тип і вид бібліотеки визначають документи, що містяться у фонді; фонд визначає існування та розвиток всіх компонентів бібліотеки як системи, водночас сам бібліотечний фонд зазнає впливу інших

підсистем бібліотеки: читацького контингенту, бібліотечного персоналу, матеріально-технічної бази та довідкового апарату [34].

Фонд бібліотеки поділяється на складові, які структурують за різними ознаками. Підставами для структурування можуть бути: вид документа, його тематика, читацьке призначення, матеріальна конструкція, матеріал носія інформації, технологія запису інформації, час виходу в світ, регулярність виходу у світ, мовна та географічна ознаки, ступінь поширеності, спосіб обробки та ін.

Якість фонду забезпечується сукупністю всіх властивостей фонду, необхідних для виконання ним своїх функцій. Якісні характеристики фонду визначаються такими властивостями системи: цілісністю, відкритістю, інформативністю, стохастичністю, стійкістю, керованістю та надійністю. Через фонд бібліотека виконує інтегральну функцію – документно-комунікаційну (зв'язок між користувачем та документом). Для зовнішнього середовища бібліотечний фонд виконує кумулятивно-меморіальну функцію (збирання та збереження) [16].

У бібліотеці фонд виконує базисну функцію, він є основою її діяльності. Теоретичним підґрунтям організації функціонування бібліотечного фонду є закон адекватності (конгруентності) – своїм складом та величиною фонд має відповідати умовам свого зовнішнього та внутрішнього середовища (місії своєї бібліотеки, політики її розвитку, інформаційним потребам користувачів, її кадровому та фінансовому забезпеченню). Іншою теоретичною основою функціонування фонду є закон метаморфізму, що вимагає від бібліотеки періодичних трансформацій форм комплектування, зберігання, організації паралельно разом із появою нових форм та видів документів, розвитку технологій та засобів комунікацій.

Функціонування бібліотечного фонду розвивається з урахуванням протиріч між бібліотекою та зовнішнім середовищем, фондом та підсистемами самої бібліотеки, всередині бібліотечного фонду. Перетворення невпорядкованих документів у бібліотечному фонді базується на постійному моніторингу зовнішнього та внутрішнього документного ресурсу, далі

проводиться відбір до фонду необхідних документів або виключення з фонду непотрібних. Суттю функціонування бібліотечного фонду є багатоцільовий добір документів. Базовим принципом формування бібліотечного фонду є принцип селективності (відбирати, зберігати у фонді лише ті документи, які відповідають інформаційним потребам її користувачів). Принцип профілювання-координування передбачає спеціалізацію фонду у необхідному напрямі та облік профілів інших бібліотек. Принцип систематичності пов'язаний з цілісністю фонду та регулярністю його поповнення. Принцип аттрактивності означає забезпечення комфорту читачів [16]. Повнота фонду – це результат зваженого первинного та вторинного відбору документів до фонду. Відбір документів до фонду – це цілеспрямоване звуження безлічі альтернатив до заданої кількості за критерієм переваги. Мета відбору – прийняти рішення про доцільність включення документа до бібліотечного фонду та збереження його протягом часу, доки він становить реальний чи потенційний інтерес для користувачів. Повнота фонду та його значення оцінюється наявністю в ньому достатньої кількості профільних документів. Повнота бібліотечного фонду може бути вичерпною – майже 100% профільних документів у придбанні та зберіганні; релевантною – до 75% змісту профільних документів; ядерною – лише найцінніші документи за профілем (близько 30% змісту профільних документів); довідковою – енциклопедії, довідники, словники, підручники – до 20% за профілем фонду [7].

Оптимальна повнота фонду може бути відносною, тобто здатною задовольнити близько 70% профільних запитів користувачів. Для задоволення інших запитів доцільно використати фонди інших бібліотек, інтернет-ресурси. Надмірна повнота фонду може призвести до зниження чи стагнації показників читаності та показників задоволеності фондом – зниження обертаності. Первинний відбір документів до бібліотечного фонду проводиться на етапі комплектування, а вторинний відбір є основою управління фондом – регулює його склад та величину, уточнює профіль комплектування. Первинний та вторинний відбір завжди двосторонній (поповнення-виключення), безперервний

процес, внаслідок якого змінюються якісні та кількісні характеристики фонду відповідно до його моделі – відбувається оновлення бібліотечного фонду, що гарантує йому динамічність розвитку. Показник оновлювання розраховується зазвичай протягом року як співвідношення обсягу надходжень документів у фонд до кінцевого обсягу фонду.

За оцінкою фахівців є суттєва різниця у підходах до комплектування нотно-музичних фондів універсальних (публічних) та спеціальних бібліотек. Спеціальна бібліотека, що забезпечує практичну діяльність музикантів, зобов'язана надати усі необхідні їм матеріали; також спеціальна навчальна бібліотека не може не забезпечити навчального процесу, тому комплектування цих бібліотек передбачає більш професійний відбір нотних видань, тоді як універсальна публічна бібліотека у своєму виборі орієнтується переважно на науково-популярні та навчальні видання.

Бібліотеки музичні (від грец. *biblíon* – книга и *th'ēkē* – сховище) – зібрання друкованої музичної літератури (нот і книжкових видань), які призначені для музичних товариств чи індивідуального користування. Фонди зберігають також зібрання рукописних музичних матеріалів, концертних програм, музичну іконографію, мають фонотеки, архіви мікрофільмів та фотографій (фотокопій) [10, с. 104]. Бібліотекарі спеціалізованих музичних бібліотек займаються музичною бібліографією та інформаційною роботою, ведуть спеціальні каталоги та картотеки, розробляють методика музикально-бібліотечної роботи.

Точна дата виникнення в бібліотеках музичних фондів невідома. Передбачається, що в бібліотеках держав давніх цивілізацій (Ассирії, Вавилоні, Єгипті, Юдеї) вже починали збирати музичні рукописи. Відомо, що в найбільшій бібліотеці античного світу – Олександрійській – були музичні матеріали. У період середньовіччя монастирі, церкви, церковні співочі школи зберігали нотні рукописи та музично-теоретичні трактати. За свідченням фондознавців із заснуванням в XIII–XIV ст. університетів у Парижі, Оксфорді, Кембриджі, Празі, Болоньї в їх бібліотеках збиралася музична література [10].

У процесі формування фонду кожної спеціалізованої музичної бібліотеки враховується місце, яке вона займає в системі музичних бібліотек, а також її типологічну ідентифікацію. Зазвичай бібліотека керується принципами відносної повноти комплектування фонду, його збереження та доступності для користувачів. Крім того, при відборі видань вона орієнтована на індивідуальні та групові інформаційні потреби музикантів-користувачів.

Основну частину музичного фонду профільних бібліотек складають нотні видання, які є важливою складовою культурного надбання України. Цей фонд є колекцією всього різноманіття нот: від рукописів до рекламних нотних листівок пропагандистського характеру, від фундаментальних академічних зібрань музичних творів до масових та навчальних нотних видань, від поліграфічних шедеврів різних часів та країн до нотного додатка у дешевому періодичному виданні, а іноді створених від руки копій.

З точки зору використання нотний фонд кожної профільної бібліотеки умовно можна поділити на: навчально-педагогічні видання; концертно-педагогічний репертуар; академічні наукові нотні видання, що включають зібрання творів композиторів та серії пам'яток музичного мистецтва, а також усі видання, забезпечені науковим апаратом та призначені не тільки для виконання, а й для дослідницької діяльності [20].

Матеріали для різних етапів навчання можна поділити на три категорії: 1) твори, написані композиторами спеціально для педагогічних цілей; 2) твори, створені для концертного виконання, але які з різних причин отримали поширення у педагогічній практиці; 3) твори сучасного концертного репертуару інструменталістів, виконання яких під силу учням і над якими доцільна педагогічна робота з викладачем. Спеціальні музичні бібліотеки завжди мають унікальний масив довідкових видань з питань музичного мистецтва [21].

Важливим процесом формування фонду музичних бібліотек є докомплектування, яке ведеться в двох напрямках: ретроспективному (поповнення виданнями минулих років) та поточному (збільшення екземплярності видань попередніх років).

Джерелами комплектування нотних та книжкових видань служать вітчизняні та закордонні нотно- та книговидавництва, нотно- та книготоргівельні організації, ярмарки та ринки друкованої продукції. Видання надходять до бібліотеки шляхом купівлі та передплати, в результаті обміну (як правило, із закордонними бібліотеками), як дари – від установ та приватних осіб. Так, важливим джерелом поповнення фондів музичних бібліотек стають особисті колекції відомих музичних діячів країни або найстаріших викладачів консерваторій, які дарують або заповідають їх музичним бібліотекам.

Спеціальні музичні бібліотеки мають у своєму розпорядженні великий фонд вітчизняних і зарубіжних періодичних видань. Репертуар назв вітчизняних періодичних видань з музики, як правило, представлений вичерпною повнотою, також серед них багато назв музичних журналів багатьма мовами, переважно європейськими.

У фондах музичних бібліотек має бути література з теорії та історії музики, грамплатівки та компакт-диски із записами класичної, народної, популярної музики, творами різних форм та жанрів.

Якщо говорити про формування фонду бібліотеки музичної консерваторії, в основі якого лежить створення колекцій, що сприяють навчанню, можна констатувати той факт, що матеріали, які спочатку збиралися для педагогічних потреб, поступово набувають статусу раритетів, і що за різних причин рідкісні матеріали можна знайти у будь-якій навчальній бібліотеці. Основними чинниками передачі цінних колекцій бібліотекам консерваторій є такі: ці установи знаходяться в центрі музичного життя; дарувальник хоче підтримати педагогічну роботу оригінальними нотними матеріалами; як правило, до бібліотек музичних навчальних закладів публіка має легкий доступ; людський фактор: багато дарувальників закінчили ці навчальні заклади та (або) більшу частину своєї музичної кар'єри зробили там [23].

Бібліотечне обслуговування музиканта суттєво відрізняється від обслуговування пересічного користувача. Більше того, обслуговування в бібліотеці музичного навчального закладу має яскраво виражену специфіку та

багато в чому відрізняється від обслуговування в відділах мистецтв або музичних відділах публічних бібліотек. На відміну від тих бібліотек, які мають повну самостійність, бібліотека музичного навчального закладу є лише окремим камінчиком у великій «мозаїці».

1.2. Особливості складу та структури музичних фондів наукових та публічних бібліотек

Найбільші за обсягом та складом фонди музичних документів сформовані в національних універсальних бібліотеках та наукових бібліотеках музичних закладів вищої освіти. У фондах бібліотек цього типу завжди широко представлена творчість композиторів, важливе місце займає наукова музикознавча література, також у фонді представлені такі види видань як нотні видання, книги з музики, книги з мистецтва, періодичні видання, енциклопедичні видання, неопубліковані матеріали (дисертації) тощо.

Фонди музичних бібліотек включають наукову літературу, навчальні видання, навчально-методичні посібники з профілів освітніх програм. Фонд бібліотеки повинен максимально забезпечити навчальні, наукові та творчі потреби читачів-музикантів. За умови великої кількості цінних та унікальних музичних видань та рукописних документів у наукових бібліотеках утворюються самостійні нотно-музичні відділи, що забезпечують особливі умови зберігання та надання в користування музичних документів, які є частиною національно-культурного надбання країни.

Основним інформаційним ресурсом сучасної публічної бібліотеки залишається бібліотечний фонд, який включає видання в різних форматах та на різних носіях: книги, періодику, аудіовізуальні та електронні документи.

Фонд кожної бібліотеки є бібліотечно-інформаційним ресурсом конкретної території та частиною національного бібліотечно-інформаційного

ресурсу країни. У формуванні фонду таких бібліотек пріоритетне місце посідають запити читачів, а також обсяги фінансування, в зв'язку з чим велика частина джерел формування бібліотечного фонду – це видавництва музичної літератури, передплатні агенції, обмінні фонди спеціалізованих бібліотек [4].

Основними характеристиками фонду публічної бібліотеки є відповідність потребам та попиту, постійна оновлюваність. Сучасна публічна бібліотека орієнтується на дистанційний доступ до всієї наявної інформації, а не лише до власних ресурсів, що забезпечує поповнення її фонду також за допомогою використання каналів міжбібліотечної взаємодії: внутрішньо-системного обміну, міжбібліотечного абонементу, електронної доставки документів.

В універсальному фонді публічної бібліотеки частина фонду комплектується виданнями з мистецтва, зокрема виданнями музичної тематики і містить документи на різних носіях, зокрема машиночитані. В бібліотеках з великим фондом можуть утворюватися спеціальні нотно-музичні відділи, що повинно бути нерозривно пов'язано із загальним процесом формування музичної культури України. Нотно-музичний відділ є спеціалізованим відділом бібліотеки, який виконує весь комплекс робіт з нотно-музичною літературою та аудіовізуальними матеріалами. Фонд такого відділу містить в собі видання книг з усіх жанрів мистецтва, але перш за все музичного. Особливість інформаційних ресурсів відділу – різноманітність видів та типів видань музичної тематики. До уваги користувачів відділ може запропонувати: альбоми, книги, ноти, грамзаписи, репродукції, листівки, CD-диски із записами музичних скарбів народів світу різних жанрів й музичних напрямків, DVD-диски з фільмами мистецтвознавчого характеру, періодичні видання, також у такому відділі може бути довідковий апарат, що детально розкриває склад фонду.

Зокрема в фонді музичної літератури можна знайти видання з галузі наукових досліджень – науково-дослідницька робота з проблем музичної бібліографії та галузевого бібліотекознавства, музичного джерелознавства, національної музичної бібліографії. Дуже часто співробітники цих відділів ведуть бібліографічні бази даних, створюють та друкують наукові каталоги,

виготовляють резервні цифрові копії унікальних та рідкісних документів, які популяризують музичну культуру, в першу чергу українську [27].

Нотний фонд публічних бібліотек охоплює твори композиторів-класиків, навчально-педагогічний репертуар для дитячих музичних шкіл, музичних училищ та закладів вищої освіти, вокальні твори, твори для виконання на різних інструментах, для різних складів оркестрів, ансамблів, хорів, музично-сценічних творів.

Важливе місце у цих фондах займають спеціальні видання, до яких входять колекції рідкісних та цінних нот. Екземпляри рідкісних видань нот зі штампами нотних магазинів великих міст країни або світу, з екслібрисами колишніх власників, дарчими написами та примітками виконавців, – такі видання таять у собі можливі відкриття і чекають на своїх дослідників-музикознавців.

Кожна публічна бібліотека України, яка має в своєму фонді велику кількість нотно-музичних видань, обов'язково створює алфавітний каталог нот, систематичний каталог нот, алфавітну картотеку назв вокальних творів (ноти), алфавітний каталог звукозаписів (композитори), алфавітний каталог звукозаписів (виконавці), алфавітну картотеку назв вокальних творів (звукозаписи). Також всі інформаційні музичні ресурси фонду відображаються в електронному каталозі бібліотеки.

Потреба в музичних виданнях є як у професіоналів, так і у численних аматорів-меломанів, це стимулює розвиток різних профільних відділів і поповнення фонду спеціальною літературою публічних бібліотек.

РОЗДІЛ 2

ІСТОРІЯ ТА СУЧАСНИЙ СТАН НОТНО-МУЗИЧНИХ ФОНДІВ БІБЛІОТЕК ХАРКОВА

2.1. Особливості формування нотно-музичних фондів спеціалізованих бібліотек Харкова (ХМТБ ім. К.С. Станіславського, ХНУМ ім. І.П. Котляревського, бібліотека ХДАК)

Будь-яке дослідження духовної спадщини різних часів (історико-текстологічне, джерелознавче, музикознавче тощо), створення об'єктивної концепції розвитку музичної культури неможливе без вивчення сукупності нот, критичної літератури про музику, біографії видатних музикантів та діячів музичного мистецтва, що були поширені в певний історичний період в Україні, без пов'язаного з цим бібліографічного та археографічного опису. Нотні бібліотеки установ або приватних осіб – найхарактерніші зразки таких цінних колекцій та цінний об'єкт досліджень музичного джерелознавства. Нотні зібрання – це не тільки сховище музично-історичних пам'яток, але й специфічний комунікаційний феномен, що віддзеркалює рівень музичної культури епохи, культурні, наукові та мистецькі смаки власника або власників.

Справжнім центром музичного мистецтва, культури й науки серед спеціальних музичних бібліотек Харкова стала Харківська спеціалізована музично-театральна бібліотека імені К.С. Станіславського (ХСМТБ). Бібліотека була створена заради підтримки культурно-мистецького середовища Харкова. Ті, хто любить мистецтво, обов'язково знаходять тут для себе відповідні видання та зустрічі з представниками музичної еліти міста.

В середині 1950-х років, після Другої світової війни в Харкові стрімко зростала кількість закладів культури і відчувалася гостра нестача мистецької літератури. Академічним і аматорським театрам, клубам, будинкам культури, самодіяльним колективам вкрай були потрібні нові мелодії, п'єси, сценарії. Валерій Миколайович Айзенштадт, мистецтвознавець, театрознавець, професор

Харківського державного інституту культури запропонував створити загальнодоступний спеціалізований бібліотечний заклад, де були б зібрані видання про всі види мистецтв. Цілісний комплекс видань з мистецтва не могла запропонувати жодна з бібліотек – не тільки Харкова, але й України, саме тому у вересні 1955 р. було прийнято рішення про створення в Харкові Музично-театральної бібліотеки ім. К.С. Станіславського. Бібліотека почала роботу у вересні 1956 р., а очолив заклад В. Айзенштадт, бібліотекарем стала О. Шаховцова. Бібліотека стала чи не єдиним місцем, де можна було послухати платівки із записами класики та естради, знайти новітні сценарії та драматургію. Вивчення досвіду роботи першої спеціалізованої мистецької бібліотеки в Харкові сприяло відкриттю в багатьох обласних центрах України аналогічних закладів такого типу. Працівниками Харківської музично-театральної бібліотеки ім. К.С. Станіславського було розроблено типове «Положення про міські музично-драматичні бібліотеки», що сприяло уніфікації їх діяльності. За короткий строк бібліотека стала відмінним й багато в чому незамінним помічником театрів міста, телевізійної студії, майстрів мистецтв, учасників художньої самодіяльності [52].

Сьогодні в бібліотечному архіві зберігаються рецензії, книжки, навіть читацький формуляр із записами книжок засновника бібліотеки В. Айзенштадта.

З 1959 року завідувачки бібліотеки В.О. Іваненко і Л.Л. Чудновська продовжували налагоджувати культурно-масову та довідково-бібліографічну роботу, створювати довідково-бібліографічний апарат. Крім того, за підтримки видатних працівників харківських театрів, які були читачами бібліотеки, студентів і педагогів театрального інституту, Харківського відділення Спілки композиторів України в 1968 р. бібліотека отримала нове приміщення з вже запланованими спеціальними структурними складовими: концертний зал, великі виставкові площі, спеціальні книгосховища. 17 березня 1971 р. бібліотека відкрилася для читачів. Про оновлену бібліотеку з повагою писали навіть у пресі: «Ця бібліотека не схожа на інші. Тут можна прочитати книжки з мистецтва. Підібрати необхідні ноти, прослухати музичні і літературні твори в

грамзаписах та магнітній плівці, подивитися діафільми, присвячені видатним акторам, композиторам, художникам...» [48].

ХСМТБ ім. К.С. Станіславського є важливим науковим центром з питань мистецтва, що обслуговує всі верстви населення. Її фонди є тим джерелом, з якого митці беруть ідеї для сценаріїв, драматургії, музики, сценографії, поезії та інших творів мистецтва, для наукових досліджень і популярних статей. Фонд бібліотеки нараховує 157 тис. примірників видань з мистецтва, культури, краєзнавства, 13 тис. примірників грамплатівок, 35 тис. нотних видань, колекцію слайдів, діафільмів, відеокасет, CD і щорічно поповнюється на 2000 прим. видань. До послуг читачів комфортні фонокабінети, де вони можуть прослухати грамзаписи і зробити перезапис. Також ХСМТБ має спеціальні фонди: фонд газетно-журнальних вирізок (колекція майже за 50 років з інформацією про персони та спектаклі, тематичні підбірки). До архівного фонду закладу входять особисті архіви композиторів М. Кармінського, Н. Юхновської, В. Борисова, Б. Яровинського, О. Мамонтова, О. Жука, музикознавців Г. Тюменєвої, З. Юферової, Й. Миклашевського, бібліографа Е. Беркович, драматурга З. Сагалова, письменника В. Добровольського, актора Ю. Жбакова та інших. У краєзнавчому фонді зберігаються матеріали про діячів культури і мистецтва Харкова, старовинні і рідкісні видання [52].

Довідково-бібліографічний апарат ХСМТБ складається з 9 алфавітних, 8 систематичних каталогів на різні види видань, 15 алфавітних, 5 систематичних, 5 предметних, жанрових, тематичних картотек, 3 авторські картотеки. Серед них музичні видання відображаються в каталозі музичної літератури нотномузичного відділу, каталозі нотних видань нотного відділу та відділу рідкісних видань, каталозі звукозапису (у 2-х частинах: за композиторами і виконавцями), музично-краєзнавчої картотеці З. Б. Юферової [51].

Фонд видань музичної тематики містить кілька спеціалізованих розділів: книжки про музику, зібрання нот, звукозаписів, музичної періодики. Фонд книжок про музику – 12 тис. примірників, серед них підручники, монографії, популярна література про історію та теорію музики, композиторів та виконавців,

енциклопедичні, довідкові видання, методична література з загальних і спеціальних питань музичного мистецтва. Нотний фонд становить 34 тис. примірників партитур, клавірів, нотних збірок. Тут є вокальна, інструментальна та хорова музика – українські й світові класичні та естрадні твори.

Нотні видання представлені по всіх видах музичних інструментів, як клавіри, так і партитури для симфонічного, камерного, духового, естрадного оркестрів, оркестру народних інструментів. Важливою частиною фонду є зібрання нотних видань XIX – першої чверті XX ст., більшість з яких є дуже рідкісними. Серед них ноти європейських фірм А. Йогансона, К. Леопаса, М. Ленгера, Ю. Циммермана, Н. Давингоффа. Багатою є і колекція українських фірм: Індржишека, Л. Ідзиковського, харківських нотних магазинів О. Балліної, А. Гергарда, М. Маречека, Є. Горбунова, Г. Фрітче, раритетних нотних видань Львова, Києва та ін. Є вокальні та хорові твори українських та закордонних композиторів, навчально-педагогічний репертуар, а також музична література для дітлахів. Бібліотека має повні зібрання творів видатних композиторів, а також клавіри багатьох опер, балетів, оперет. Гордість рідкісного фонду – колекція клавірів, більше ста прижиттєвих та раритетних видань шедеврів світової музики. Тут є видання українських композиторів-класиків П. Ніщинського, Ф. Колесси, Я. Степового, М. Леонтовича, С. Василенка. Музична періодика – це професійні музичні видання – журнали та газети, що видавалися від 30-х років XX століття до сучасності. Серед примірників журнали «Музика», «Українська музична газета», «Музичний керівник» та інші [48].

Фонд бібліотеки частково складають приватні колекції, які раніше належали харків'янам. Наприклад, клавіри із зібрання Ю. Бокаріуса, юргенсівські видання Р. Вагнера, Дж. Верді, А. Галеві, Д. Доніцетті, Д. Мейєрбера, А. Понк'елі, А. Тома. Рідкісними є видання творів харків'ян – видатного скрипаля й педагога Музичного училища К. Горського, автора популярних творів початку XX ст. Прикладом рідкісних видань можуть бути рідкісні книги з колекції І.М. Міклашевського: Корганов В.Д. «Бетховен: біограф.

этюд.», «Balletmusik und Hochzeitszug für Orchester: aus der Oper «Feramors» von Ant. Rubinstein, «Bibliothèque ou collection d'anciens chefs-d'oeuvres en partition: Cah.1», Max Bruch «Concert für die Violine», Arrico Boito «Mefistofele: pianoforte», «Robert Schumann's Werke», Бий О. «Фортепіано і його господар. Історія інструменту, а також історія виконавства: «Відомі піаністи». Приклад рідкісних видань з музикальної тематики: Klaus Eidam «Das wahre Leben des Johann Sebastian Bach», Брендель, Франц. Історія музики Італії, Іспанії, Франції з часів раннього християнства до сучасності»: Т.1, кн.1: Музична східно-християнська музика. Музика трубадурів і мінезингерів. Давньофранцузька школа. Нідерландська музика. Музичне мистецтво під впливом протилежних культурних течій. Мистецтво Китаю, Японії, Ефіопії, Азії; Т.1, кн.2: Середньовічна музика [48].

Бібліотека отримує багато нових надходжень з різних напрямків музичної творчості: «Фредерік Шопен. Етюдів» під редакцією Яна Екера, «Вокальні твори» Гната Хоткевича, «Ой, на Івана Купала: нотна збірка пісень у супроводі бандури» Олега Польового, «Твори для фортепіано» Івана Карабиця, «Українська фортепіанна мініатюра» Н.О. Лукашенка, «Музыка Акордеонна: Duety i Tria» Jerzy Mandravski, «Бандурне мистецтво українського зарубіжжя ХХ – початку ХХІ століття» В. Дутчак, «Старцівство: мандрівні співці-музиканти в Україні (ХІХ – поч. ХХ ст.) В. Кушпета, серія видань «Біографія і бібліографія видатних музикантів», багато інших [52].

Фонд бібліотеки має особисті архіви харківських композиторів М. Кармінського, В. Борисова, О. Жука, Н. Юхновської, Б. Яровинського, О. Мамонтова, Л. Фінаровського, музикознавців Й. Миклашевського, Г. Тюменевої, З. Юферової, З. Сагалова, Ю. Щербініна, театрознавців В. Айзенштадта, Л. Філіппенко, бібліографа Е. Беркович та меморіальні фонди композиторів М. Рославця та Й. Шиллінгера, сім'ї Капністів, інші матеріали.

В ХСМТБ добре підібрана медіотека, яка містить 13 тис. звукозаписів: грамплатівок, аудіокасет та CD, електронних видань за найрізноманітнішими напрямками, формами і жанрами музики. Є й рідкісні грамплатівки, випущені

першими звукозаписувальними фірмами. Серед її скарбів – фольклорні записи, музична класика та сучасна музика, записи опер і балету, драматичних спектаклів, видання для дітей, голоси видатних письменників, акторів, режисерів, театральні шуми [52].

Стараннями працівників бібліотеки було зроблено багато бібліографічних покажчиків різної тематики, зокрема про життя та творчість музичних діячів, які корисні читачам і оказують значну допомогу в пошуках необхідної інформації: «Золотухін Володимир Максович: бібліографічний список до 75-річчя від дня народження», «Мейтус Юлій Сергійович: бібліографічний список до 110 річчя від дня народження», «Птушкін Володимир Михайлович: бібліографічний список до 65-річчя від дня народження», «Рославець Микола Андрійович: бібліографічний список до 130-річчя від дня народження», «Фридерик Шопен: бібліографічний список до 200-річчя від дня народження», «Шуман Роберт: бібліографічний список до 200-річчя від дня народження» [48].

Важливу роль в музичному житті великого міста грають спеціальні музичні бібліотеки музичних ЗВО, серед них бібліотека Харківського національного університету мистецтв ім. І.П. Котляревського та бібліотека Харківської державної академії культури, вони є навчально-професійними осередками музичної культури Харкова, одними з провідних українських та європейських закладів вищої освіти, що виховують висококваліфіковані мистецькі кадри, здатні зміцнювати традиції та підвищувати авторитет української музичної культури у світовому просторі.

Бібліотека Харківського національного університету мистецтв ім. І.П. Котляревського є однією з найстаріших музичних бібліотек Харкова і України. Вона була створена у 1887 р. комітетом піклування про малозабезпечених учнів при музичному училищі Харківського відділення музичного товариства. Ініціатором цього рішення був відомий диригент і піаніст, а в майбутньому ректор консерваторії Ілля Ілліч Слатін (1845–1931) [51]. Музичне училище під керівництвом І. І. Слатіна поступово розвивалось, разом з ним розвивались і поповнювались фонди бібліотеки. Поступово фонд

бібліотеки училища поповнюється музичними книжковими та періодичними виданнями, а також нотними документами. 2 травня 1917 р. в Харкові була відкрита консерваторія, яка довгі роки була центром музичної освіти Харкова, через сім років її було перетворено на музично-драматичний інститут. В тяжкі передреволюційні часи, а також у важкі часи другої світової війни зусиллями співробітників бібліотеки було збережено музичний фонд. Серед видатних працівників бібліотеки варто згадати Д. Катанського, М. Корабльову та інших, які самовіддано рятували фонд університетської бібліотеки. Починаючи з 1945 р. М. Корабльова очолювала бібліотеку і створювала фонд заново, з «першої книги», які купувала на свою маленьку зарплатню, доки комплектування бібліотеки налагодилось. Все її життя, думки, почуття були віддані читачам, бібліотеці, мистецтву.

У 1963 р. Харківську консерваторію було об'єднано з Театральним інститутом і створено Харківський державний інститут мистецтв, фонд бібліотеки інституту почав активно поповнюватися театральною літературою. А з 2004 р. заклад було реорганізовано в Університет мистецтв ім. І.П. Котляревського, в структурі якого важливе місце зайняла музично-театральна бібліотека [24].

Виховання кількох поколінь творчої інтелігенції здійснювали корифеї харківської композиторської та педагогічної школи, визнані майстри музичного й театрального мистецтва, серед яких І. Слатін – видатний піаніст, диригент, педагог, громадський діяч; П. Луценко – засновник харківської піаністичної школи, С. Богатирьов – засновник харківської композиторської школи, вихователь плеяди не тільки видатних композиторів, а й відомих музикознавців [24].

Сучасний бібліотечний фонд університетської бібліотеки складає 144005 одиниць зберігання, з яких книги – 47101 примірників, ноти – 86417 примірників, періодичні видання – 7522 примірників (більше 30 найменувань, з яких найстаріше – 1895 р.). Фонд рідкісної літератури (виданої до 1945 р.) складає 16660 примірників книг і нот. Довідковий апарат включає алфавітний

каталог книг, систематичний каталог книг, систематичний каталог нот, систематичну картотеку статей музичної періодики (з 1933 року), картотеку авторефератів дисертацій, картотеку історії університету, картотеку реєстрації періодичних видань, алфавітну картотеку праць студентів та співробітників університету. З 1994 р. фонд бібліотеки починає відображатися в електронному каталозі [51].

Фонд має свою власну специфіку, яка відображається у видах зібраних документів, комплектуванні, розміщенні, видачі користувачам. Нотно-музична зала бібліотеки надає свої фонди музикантам усіх спеціальностей, учням і студентам, аматорам музики. Крім того, у фонді є видання, які призначені для наукових досліджень, виконавської діяльності, професійного навчання та виховання, аматорського музикування. До теперішнього часу в електронний каталог введено близько 30 тис. назв нот і понад 10 тис. книг.

Фонд музичних видань унікальний за своїм складом і затребуваністю. Він містить літературу зі світової музичної культури, історії та теорії музики, музичного театру, балету та хореографії, естрадного мистецтва, музичної педагогіки, містить довідкові видання (музичні словники та енциклопедії), нотні видання, періодичні видання з музики. У фонді багато літератури про композиторів, музикантів, виконавців як вітчизняних, так і зарубіжних. Хронологічне охоплення нотно-музичного фонду – кінець XIX–XXI століття.

Ноти подано за всіма видами музичних інструментів, як клавіри, так і партитури для симфонічного, камерного, духового, естрадного оркестрів, оркестру народних інструментів. Представлені вокальні та хорові твори вітчизняних і зарубіжних композиторів, навчально-педагогічний репертуар, а також музична література для дітей. У фонді є повні зібрання творів композиторів, а також клавіри багатьох відомих опер, балетів, оперет, кантати та ораторії. Нотно-музичний фонд повно розкриває музичну культуру України та зарубіжних країн.

Серед нових надходжень до фонду бібліотеки багато монографій про творчість видатних музичних митців, наприклад: Шаповал О. П. «Художня

практика Р. Вагнера як комунікативно-творчий процес»; Сукач М.В. «Сергій Борткевич: практика життя. Художньо-документальна мозаїка», Гусарчук Т. «Артемій Ведель. Постать митця у контексті епох» тощо. В книгах представлено багатоаспектне дослідження творчого феномену митців на широкому історико-культурному тлі, у контексті провідних тенденцій розвитку зарубіжного та українського музичного мистецтва. Серед навчальної музичної літератури прикладом можуть стати: навчальні посібники, які висвітлюють естетичні, теоретичні та практичні питання української камерно-вокальної музики зарубіжного періоду – кінця ХХ – початку ХХІ століть. Твори вітчизняних композиторів представлені у таких виданнях: Леонтович М. «Хорові твори», С. Турнеєв «Твори для квінтету духових», Птушкин В. «Твори для двох фортепіано» тощо [24].

Бібліотека Харківської державної академії культури має спеціалізований фонд музичної літератури та нотних видань. Історія бібліотеки ХДАК почалася у 1929 р., коли її було створено як структурний підрозділ Харківського інституту політичної освіти, яка з 1935 р. перетворилась на бібліотеку Харківського державного бібліотечного інституту. На початок 1941 р. її бібліотечний фонд налічував більше 130 тисяч примірників, бібліотека добре комплектувалась вітчизняною літературою, іноземними книгами, журналами з питань бібліотекознавства, бібліографознавства та книгознавства, мала рідкісний фонд стародруків, видання з автографами відомих українських письменників, поетів, діячів бібліотечної справи, книгознавців. Але після окупації міста німецькими військами в часи Другої світової війни, в 1941 р. фонд бібліотеки було підготовлено до евакуації, вивезено з приміщення інституту, але до місця призначення він не дістався. За останніми дослідженнями бібліотеку ХДБІ було передано в тимчасове користування Харківського педагогічного університету [25].

У серпні 1947 р. роботу бібліотеки було відновлено, фактично її створено заново, адже від довоєнних фондів не залишилось жодного примірника. Лише у 1956–1957 рр. фонд бібліотеки досяг показників довоєнного періоду.

Починаючи з 1961 р. бібліотека отримала нове приміщення, обладнання; в єдиний фонд збираються енциклопедії, довідкові видання, робляться перші спроби наукової бібліографічної роботи, налагоджується комплектування та реорганізуються каталоги, уперше представлено виставку «Друковані праці викладачів».

Фонд бібліотеки багатогалузевий, станом на 01.01.2022 року він складає 299935 прим. (у тому числі навчальних видань – 186389 примірників, наукових – 58727 примірників). Фонд рідкісних та цінних документів складає 2013 примірників. На початок 2021 р. бібліотека передплачувала 60 назв журналів та 20 комплектів газет [49].

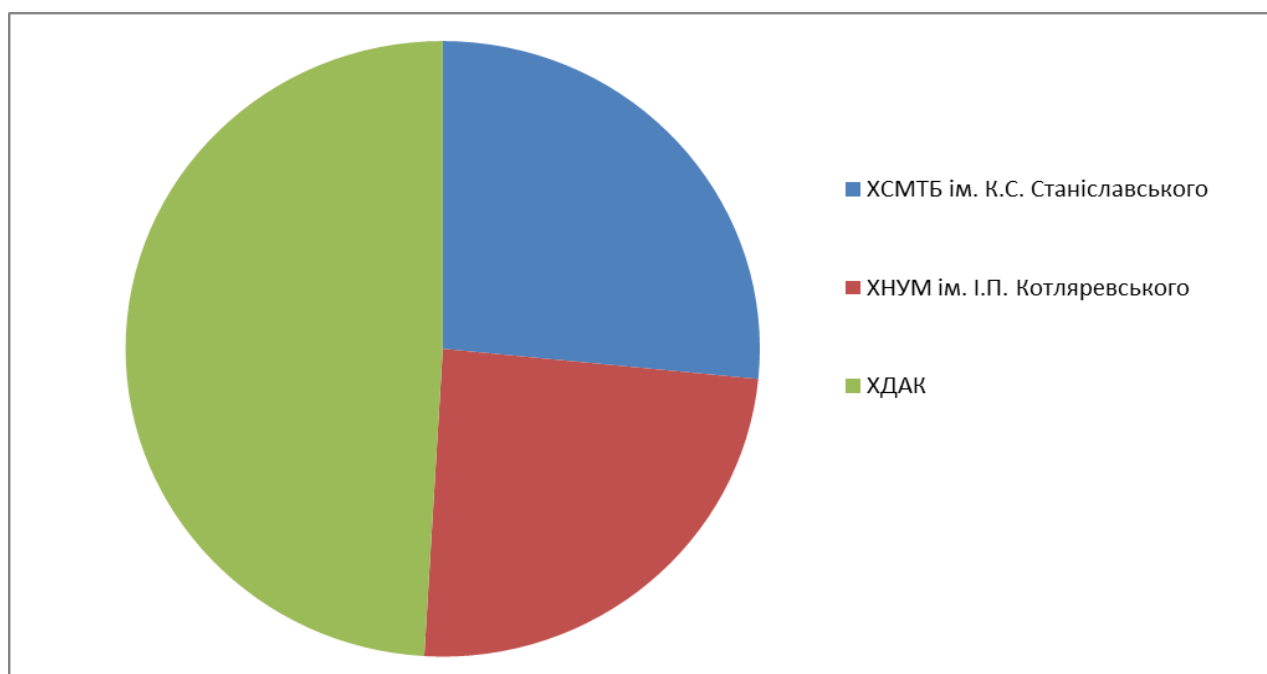
Харківська державна академія культури готує фахівців різних напрямків культури та мистецтва. Частина з них пов'язана з музикою: факультет музичного мистецтва випускає викладачів фахових дисциплін у закладах освіти різних рівнів акредитації, диригентів (керівників) хорового, вокального, народно-інструментального, духового та естрадного колективів, артистів хору, ансамблю, оркестру, концертних виконавців, солістів філармоній, оперних театрів, хормейстерів, художників-керівників музичних колективів (на основі диплому магістра); факультет сценічного мистецтва готує акторів музично-драматичного театру; факультет хореографічного мистецтва готує хореографів народних, сучасних, бальних танців. Велика частина спеціальностей пов'язана з музикою, тому фонд бібліотеки академії містить в собі багато видань з галузі музичної культури.

Бібліотека академії має цікаву колекцію бібліографічних покажчиків XIX ст., серед яких численні рідкісні нотні видання, видані за життя авторів. Багато нотних видань та інших музичних джерел потребують опрацювання та систематизації з позицій сучасності, тому працівники бібліотеки налагодили процес створення резервних цифрових копій унікальних та рідкісних видань, зокрема нотних видань, на основі впровадження новітніх методик цифрової обробки документів. У 1997 р. фонд стародруків і рідкісних видань, серед яких багато літератури музичної тематики, виділено в окрему колекцію.

Фонди спеціалізованих музичних бібліотек Харкова схожі за своїм типовим складом та технологіями комплектуванням. Але найцінніша їх частина – це ноти українських і закордонних композиторів, партитури і клавіри симфоній, опер і балетів, ноти для фортепіано, для струнних, духових, народних інструментів, для вокалістів і диригентів-хормейстерів, довідкові і навчальні видання, а також видання музичної тематики, що належать періоду кінця ХІХ – початку ХХІ століття.

На діаграмі зображено стан музичної літератури в спеціалізованих бібліотеках Харкова: ХМТБ ім. К.С. Станіславського, бібліотека ХНУМ ім. І.П. Котляревського, музичний підфонд бібліотеки ХДАК.

Наявність рідкісних та цінних видань музичної літератури в фондах спеціалізованих музичних бібліотек Харкова (ХМТБ ім. К.С. Станіславського, ХНУМ ім. І.П. Котляревського, бібліотека ХДАК)

Сьогодні фонди перелічених бібліотек продовжують комплектуватися нотними виданнями, науковими монографіями, музичною періодикою,

довідковою літературою з питань музикознавства та музичної культури. Інформацію про фонди користувачі можуть отримати з електронних каталогів, розташованих на сайтах бібліотек, з картотек вокальних творів та окремих тематичних бібліографічних баз даних.

2.2. Специфіка складу музичної літератури в фондах наукових бібліотек Харкова (ХДНБ ім. В.Г. Короленка)

Центральні регіональні бібліотеки є першочерговою точкою публічного доступу до інформації, вони створюють свої фонди в доступних форматах з урахуванням потреб місцевих спільнот. ХДНБ ім. В.С. Короленко – найбільша наукова бібліотека Харкова, в якій значна частина фонду складається з літератури, що належить до музичної галузі.

Історія формування музичного та нотного фонду Харківської державної наукової бібліотеки ім. В.Г. Короленка цікава своїм становленням. У 1902 році з ініціативи видатного бібліотекознавця Л.Б. Хавкіної в Харківській громадській бібліотеці (нині ХДНБК) було відкрито нотний абонемент. Важливою її заслугою стало закладання основ музичного просвітництва як на пряму бібліотечної роботи. У 1896 р. Хавкіна, як випускниця музичного училища і член Харківського відділення Імператорського російського музичного товариства, очолила музичний відділ газети «Харьковские губернские ведомости», в якій було опубліковано понад 100 її нотаток і статей, що популяризували й музичну літературу. Талант Л.Б. Хавкіної проявився і в діяльності музичного гуртка, де вона обіймала посаду секретаря і брала участь у підготовці загальнодоступних концертів, що проводилися в читальній залі ХГБ. У 1902 р. вона розробила проект організації музичного відділу, який став першою в країні доступною музичною бібліотекою з видачею книжок додому. Любов Борисівна подарувала відділу майже 100 нотних видань і книжок з власної бібліотеки. Була призначена завідувачем музичного відділу, брала

участь у підготовці і виданні «Каталогу музичного відділу Харківської громадської бібліотеки» [35].

Відкриття нотного абонементу в ХГБ набуло широкого регіонального значення. У підготовчий період організації музичного відділу було створено комісію під головуванням Л. Хавкіної, членами комісії з стали визначні громадські діячі: відомий музикант І Слатін, організатор Харківського відділення музичного товариства та засновник Музичного училища, музикант, приват-доцент Харківського університету П. Ріттер, перший видавець газети «Ранок».

Робота комісії відзначалася науковим підходом до організації відділу, формування та зберігання його фонду. Комісія звернулася до містян з циркулярним зверненням про необхідність пожертвування нотами, грошима. Такі звернення розсилалися до бібліотек усєї країні. Багато митців, нотні магазини, музичні товариства та навчальні заклади надавали відділу свої видання, в результаті фонд відділу швидко поповнювався цінними виданнями. У 1930-ті роки було придбано бібліотеку Леонтєва у Харкові (600 од.), приватну бібліотеку Розенберга (108 од.), у Держвидаві було придбано 335 екземплярів дореволюційних видань [36].

На даний час нотні видання є важливою складовою частиною фонду нотно-музичної літератури. Окрім нотних видань, фонд музичної літератури ХДНБК складається з друкованих книг, брошур та періодичних видань. Крім того, у фонді є видання, призначені для наукових досліджень, виконавчої діяльності, професійного навчання та виховання, аматорського музикування. Фонд відображається в алфавітному картковому каталозі та в електронному каталозі (електронна рекаталогізація нотних видань проводиться з 2006 р.). На даний час в електронний каталог введено понад 4000 бібліографічних записів.

Хронологічні межі нотно-музичного фонду – кінець XIX-XXI ст. У процесі вивчення його складу з'ясувалося, що багато документів є конвалютними виданнями, аллігати яких не відображені в карткових каталогах. Таким чином, фонд нотних видань являє собою унікальний інформаційний ресурс, який

дозволяє сформулювати уявлення про розвиток видавничої справи, зокрема й щодо нотних видань як в нашій країні, так за кордоном. У фонді бібліотеки представлено примірники відомих видавців: Беляєва (Лейпциг), Петерса (Лейпциг, Берлін), Боте і Бок (Берлін), Брейткоп і Гертель (Берлін, Лейпциг, Лондон), Шлезінгер (Берлін), Літольф (Шлєзінгер, Нью-Йорк) та інших. Багато видань мають автографи відомих композиторів і музикальних діячів. Такі видання передані до відділу рідкісної книги та рукописних видань ХДНБК [36].

ХДНБ ім. В.Г. Короленка має видання музичної літератури, якою користуються музиканти усіх спеціальностей, учні і студенти, аматори музики. Також у фонді є видання, призначені для наукових досліджень, виконавської діяльності, професійного навчання та виховання, аматорського музикування.

Фонд музичних видань ХДНБК унікальний за своїм складом і затребуваністю. Він містить літературу зі світової музичної культури, історії та теорії музики, музичного театру, балету та хореографії, естрадного мистецтва, музичної педагогіки, довідкові видання (музичні словники та енциклопедії), нотні видання, періодичні видання з музики. У фонді багато літератури про композиторів, музикантів, виконавців як вітчизняних, так і зарубіжних. Крім того, у фонді широко представлено листування видатних композиторів і діячів музичного мистецтва.

Нотно-музичний фонд розкриває музичну культуру різних національностей, які мешкають в Україні, так і за кордоном. Ноти представлені за всіма видами музичних інструментів, як клавіри, так і партитури для симфонічного, камерного, духового, естрадного оркестрів, оркестру народних інструментів. Представлені вокальні та хорові твори вітчизняних і зарубіжних композиторів, навчально-педагогічний репертуар, а також музична література для дітей. У фонді є повні зібрання творів композиторів, клавіри багатьох відомих опер, балетів, оперет, кантати та ораторії. Існує дуже багато видань ХІХ століття, хоча звісно, що основна частина нотно-музичного фонду бібліотеки була видана в ХХ столітті. Значна частина музичних видань вийшла друком у державних видавництвах, переважно у спеціалізованому видавництві «Музична

Україна». Причому кожне видавництво мало свою специфіку, підтримувало певні напрями музичного мистецтва. «Музична Україна» відповідно займалася популяризацією творів українських композиторів, але були видання зарубіжної музики, великих творів сучасних композиторів, написаних у класичних жанрах (симфонії, ораторії тощо). Музичні видавництва виконували свого роду державне замовлення на випуск багатотисячних тиражів творів педагогічного і методичного репертуару для дитячих музичних шкіл, шкіл мистецтв, музичних училищ, на допомогу музичної самодіяльності, так як на той час сфери музичної освіти та науки були одними з пріоритетних у державній культурній політиці. Особлива увага приділялася тиражності навчальних видань. Аж до кінця 1980-х рр. середній тираж однієї назви навчально-педагогічного репертуару для дитячої музичної школи складав 50-70 тис. екземплярів, збірника для самодіяльного виконання 10-20 тис. екземплярів, класичного музичного твору 7-15 тис. екземплярів. Цим пояснюється велика тиражність нотно-музичного фонду бібліотеки. Окремо можна виділити літературу початку нашого століття вже незалежної України.

Фонди музичної літератури публічних спеціалізованих та наукових бібліотек Харкова являють собою зібрання матеріалів з певним змістом, обсягом і формою. Бібліотечні фонди ХМТБ ім. К.С. Станіславського, ХНУМ ім. І.П. Котляревського, бібліотеки ХДАК формувалися протягом тривалого періоду, починаючи від дня заснування бібліотек та впродовж усього їх розвитку. Фонди відповідають цілям, завданням і потребам читачів бібліотеки, сприяють досягненню цілей бібліотек щодо якісного задоволення інформаційних потреб користувачів. Комплектування бібліотечного фонду музичною літературою є найважливішим етапом, що визначає діяльність і якість обслуговування читачів бібліотеки.

РОЗДІЛ 3

ФОНДИ НАУКОВО-МУЗИЧНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ХМТБ ім. К.С. СТАНІСЛАВСЬКОГО та ХДНБ ім. В.Г. КОРОЛЕНКА ЯК ЧАСТИНА НАЦІОНАЛЬНОГО КУЛЬТУРНОГО НАДБАННЯ

3.1. Найцінніші видання нотно-музичного фонду ХДНБ

ім. В.Г. Короленка

Музичні видання, твори видатних композиторів є складовою частиною такого широкого явища як музична культура суспільства. Видання музичних творів завжди відповідають тенденціям розвитку культури та потребам того суспільства, в часи існування якого вони були створені. Композитори створюють шедеври музичної культури, а призначена їх творчість людям.

Характерні риси своєї епохи, особливості музичного життя суспільства відображають нотні видання. В фондах великих бібліотек Харкова, зокрема в фонді Харківської державної наукової бібліотеки ім. В.Г. Короленка, зберігається велика кількість нотних видань: різноманітні аранжування, перевидання певних вокальних творів; педагогічний репертуар (школи, етюди) характеризує методи музичної педагогіки різних часів; перевидання нотних видань, які свідчать про їх популярність у суспільстві; перекладання нотних видань для певного інструмента виявляє улюблені інструменти музичної культури Харкова.

Наприкінці ХІХ ст. при Харківській громадській бібліотеці було відкрито музичний абонемент. В 1903 році у січевому номері газети «Харьковские губернские ведомости» повідомлялося про відкриття нотного абонементу, який був створений з ініціативи відомого харківського бібліотекаря Любові Борисівни Хавкіної: «...Це був перший досвід влаштування ... загальнодоступного нотного абонементу». Л.Б. Хавкіна була одним із засновників Харківської громадської бібліотеки і в 1890 році вона вела музичний відділ у цій газеті. Громадській бібліотеці належало чільне місце в насиченому музичними подіями житті

Харкова. Вечорами читальний зал бібліотеки перетворювався на місце проведення концертів, часто вони були благодійні. Тяжіння різних верств суспільства до музичних знань, музичної освіти формувало завдання створення при Громадській бібліотеці своєрідного осередку культури. Саме з тих часів почалось поповнення фонду майбутньої музичної колекції ХДНБ ім. В.Г. Короленка [29].

Уже в перші роки існування абонементу відомий видавець нот, пропагандист вітчизняної музики Митрофан Петрович Беляєв пожертвував бібліотеці усі видані ним твори вітчизняних композиторів (приблизно 500 нотних видань). Активну участь у поповненні літератури взяли музичні товариства та консерваторії Києва, Тбілісі, Тамбова, так само зробили свій неоцінний внесок видавництва Берліна, Лейпцига, Штутгарта та багато інших. У дар бібліотеці надіслали музичні видання відомий композитор і музичний критик Цезар Антонович Кюї, Людмила Іванівна Шестакова (сестра Михайла Івановича Глінки), відомий композитор Олександр Тихонович Гречанинов і багато інших. Сума пожертвувань дала змогу сформувати фонд, який налічував 1836 примірників нотних видань.

На сьогодні в ХДНБ ім. В.Г. Короленка зберігається близько 110 тис. нотних творів, серед яких видані до 1917 року налічують близько 6 тис. примірників. На цей вид документів ведеться розгорнутий довідково-бібліографічний апарат: традиційні каталоги, картотеки та електронний каталог [29].

Збір матеріалу для виконання завдань дипломної роботи були зроблені на основі аналізу змісту каталогу нотних видань ХДНБ ім. В.Г. Короленка та за результатами досліджень вчених, роботи яких були вивчено.

Фонд нотних дореволюційних видань унікальний і універсальний за змістом. У ньому присутнє розмаїття жанрів: музичний фольклор, вокальна музика (пісні, романси), інструментальна (симфонії, концерти, сюїти), вокально-симфонічна (кантати, ораторії, оди), музично-сценічна (опера, балет), дитяча, духовна музика.

Особливо звертає на себе увагу типовий склад фонду. У наявності є зібрання творів, збірники, альбоми, зошити, аркушевий матеріал. У фонді є видання українською мовою, але більшість примірників видано іноземними мовами: французькою, німецькою, англійською, польською та іншими. Прикладом видань українською мовою можуть послужити твори Леоніда Ідзіковського, у яких відображаються народні пісні, колядки, щедрівки, пісні на слова Т.Г. Шевченка тощо, видання коміко-ліричної опери М. Лисенка «Різдвяна ніч», опера «Тарас Бульба», аллігат – твори М. Лисенка «Ми заспівали, розійшлись...» та С. Артемовського «Запорожець за Дунаєм», «Збірка українських пісень» М. Лисенка тощо [36; 47].

Серед нотних видань фонду ХДНБ є багато прикладів із дарчими написами та автографами авторів творів. Прикладом може бути збірка з техніки гри для фортепіано з автографом відомого композитора, піаніста та педагога XIX ст.. Дюбюка Олександра Івановича. Також в фонді зустрічаються видання з автографами Н.В. Арцибушева, О.Т. Гречанинова, В.І. Ребікова, В.І. Сокальського, М.М. Черепніна тощо. Багато видань з автографами відомих композиторів нині мають велику цінність і перебувають у відділі рідкісних видань та рукописів.

Фонд бібліотеки містить велику кількість прижиттєвих видань вітчизняних та зарубіжних композиторів: Арцибушев Н.В. «3 романси: з супровод. фп.: Op. 15» з автографом автора; Гречанинов А.Т. «Два вокальних квартети: для сопрано, альти, тенора и баса soli (або міш. хору): Op. 30» з автографом автора та дарчим написом «для Харківської громадської бібліотеки», а також «Два хора a capella: Op. 11» з автографом автора і датою від 12 квітня 1902; Tscherepnin Nikolas. Le Pavillon d'Armide = Павильон Арміди: фантаз. балет в 3 д.: перекл. для фп. автором» та інші.

Знатну цінність становлять різноманітні факсимільні видання, зокрема як: Arensry, Anton (1861-1906). Variations sur und theme de P. Tschaikowsky: Op. 54, № 5: pour Orchestre à Cordes (tirées du Quatuor: Op. 35 a). Leipzig, 1911; Rossini, G. (1792–1868). Stabat Mater: pour deux Soprani, Tenore et Basso et Choeur à quatre

on sing Voix. Mainz: Schott's Söhne, 19--. Dedie aq Son Emmanuel Fernandes Varela; Bach, Johann Sebastian (1685–1750). Contaten (для міш. хору в супроводі фортепіано) /bearb. von G. Rösler. Leipzig, Peters, 19--.

У фондах ХДНБ ім. В.Г. Короленка досить широко представлені твори церковної музики, яка була створена українськими та зарубіжними композиторами. Серед них слід виділити видання творів двох видатних уродженців України Дмитра Степановича Бортнянського (1751–1825) і Максима Созонтовича Березовського.

М. Березовський почав писати церковну музику напередодні поїздки до Італії. Всі його духовні композиції несли на собі відбиток значного музичного таланту. Найвидатнішим його твором вважається концерт «Не отвержні мене в час старості». Ноти цього концерту були надруковані фірмою П. Юргенсона у 1890 р. і зберігаються в фонді бібліотеки [15].

Значно більшу музичну спадщину залишив по собі Д.С. Бортнянський, його твори посідають важливе місце в історії церковного співу. Повне зібрання творів Бортнянського у 10 випусках було видано фірмою П. Юргенсона, двоє з цих видань представлені в колекції ХДНБК [17].

Разом з Бортнянським церковну музику писали Давидов, Грибович, Макаров, Марков, Турчанінов та інші митці. Проте більша частина їх духовних творів залишилася тільки в рукописах. Перелічені композитори крім власних творів зробили багато переробок старовинних церковних мелодій. Так, Д. Бортнянський був найголовнішою постаттю серед композиторів, які займались цим напрямом. Він віддавав перевагу першому напрямку роботи з переложенням творів, коли із старої церковної мелодії потрібно створити нову, схожу на неї, але таку, що підпорядковується не лише словесному, але й музичному ритму. Серед фондів ХДНБК можна назвати такі дореволюційні видання творів композитора:

- Богоотець убо Давид: 6-ти голос. Великодній концерт. Партитура;
- Живий в помощи вишняго: концерт № XXI: Для хора в супроводі фортепіано;

- Збірка Вінчання: Для сопрано, альты, тенора, баса. Вип. 1;
- Скажи мені, Господи: Концерт № XXXXII: Для дисканта, альты, тенора, баса з фортепіано.

Другий напрямок гармонізації церковної мелодії полягає в тому, щоб із старої мелодії не створювати нову, а залишити церковну мелодію в тому вигляді, як вона подається в друкованих богослужбових нотних книгах. Церковна мелодія в цьому випадку виконувалась одним голосом хору, паралельно мелодія повторювалась іншим голосом на терцію вище, тому мелодія ставала більш ясною для слухача. Відомим композитором цього напрямку був протоієрей Петро Турчанінов (1779–1856), всі перекладені ним мелодії використовувались для Богослужіння. У фонді ХДНБК зберігаються такі нотні документи П. Турчанінова:

- Богородичні догматики: Сміш. хор;
- Спів Великопісний: Для сміш. хору.

Церковна музика не займала основне місце в творчості більшості композиторів-класиків, але їх окремі духовно-музичні твори належать до найбільших досягнень таких майстрів. Так, Микола Віталійович Лисенко присвятив декілька своїх творів церковній тематиці. Серед них опера «Різдвяна ніч» – перша національна опера-колядка, «Молитва за Україну» – урочиста пісня, відома також під назвою «Боже великий, єдиний, нам Україну бережи» [47].

Серед духовних творів, які представлені в фонді ХДНБ ім. В.Г. Короленка, слід відмітити твори протоієрея Михайли Олександровича Виноградова (1820–1888) та викладача церковного співу Олександра Гавриловича Полуектова (1850–1895). Останній займався в основному перекладанням старовинних церковних наспівів. У фонді бібліотеки зберігаються «Недільні ірмоси» у його перекладі. Серед представлених два видання композитора за 1880 рік з 37 всіх створених церковних композицій:

- Духовно-музичні твори священика Михайла Виноградова: Для зміш. хору в супроводі фортепіано;
- Обраніюму воєводі: Для хору.

Церковний стиль хорової музики є характерним для творів А. Кастальського, І. Гарднера, П. Чеснокова. Кращі обробки Чеснокова та Кастальського вважались символами «нового напрямку» у хоровій музиці, який прагнув повернути церковну музику до її національних джерел. В фонді бібліотеки широко представлені твори Павла Григоровича Чеснокова (1877–1944), який був викладачем Синодального хору і зробив для нього багато перекладень. Значна їх частина вийшла у видавництві Юргенсона. Прикладом можуть бути:

- Бог Господь: Недільні трепарі 8-ми гласів: Ор. 19: Зміш. хор с фп.;
- Богородичні ірмоси: Зміш. хор с фп.: Ор. 21;
- Вишую небес: Причасний: Зміш. хор с фп.: Ор. 7 № 1;
- Ектинія сугуба (Після читання Евангелія): Ор. 41 № 1: Для діакона (бас) з хором;
- Літургія Прещдеосвящених: Для зміш. хора с фп.: Ор. 24. – Партитура;
- Милість світу: Київський розспів: Для зміш. хора: Ор. 33 № 4;
- Не отверзі мене під час старості: Октавіст – соло і зміш. хор;
- Піснеспіви Всенішного дбання: Зміш. хор с фп.: Ор. 21;
- Піснеспіви з Літургії: Ор. 16: Для жін. хору. – Партитура.

Ще одним видатним композитором, твори якого містили в собі церковну музику, був Палладій Андрійович Богданов (1881–1971). В ХДНБК зберігаються декілька його творів, серед них:

- Гідно є: Зміш. хор с фп.;
- Іже Херувіми № 1: Зміш. хор с фп.

Також у фонді ХДНБ ім. В.Г. Короленка окрім авторських творів композиторів є багато різноманітних збірок, що були видані до 1917 року. Серед них переклади С. Зайцева:

- Піснеспіви у Святу Велику Неділю Великодня: Покладено для сміш. хору С. Зайцевим. Партитура. Т. V. Коло церковних піснеспівів;
- Святкові служби покладені для хору, фіз. Гармонії або фп. С. Зайцевим: Для клас. і домашнього навчання. - Т. II, III.

Бібліотекознавці Харкова продовжують дослідження фонду бібліотеки з проблематики творів духовної музики. Їх метою є виявлення невідомих примірників церковних творів, подальшого їх дослідження та надання в користування музикознавцям.

3.2. Унікальність нотного фонду музичної літератури ХМТБ ім. К.С. Станіславського

Найбільш цінні видання у Харківській міській спеціалізованій театральній бібліотеці знаходяться у відділі рідкісних книг та рукописів. Тут зберігається 1003 екземпляри рідкісних нотних видань, серед них багато прижиттєвих видань творів Ц. Кюї та багатьох інших, нотні видання відомих вітчизняних видавців: Ю. Циммермана, М. Беляєва, П. Юргенсона, В. Бесселя, А. Гутхейля, Ф. Стелловського, М. Бернарда, Л. Іотті, А. Йогансона, Ф. Давтньєна, М. Ерлангера, С. Ямборга, Г. Індржишека, А. Коципінського, Л. Ідзіковського, Б. Корейка, Й. Завадського. Також в фонді відділу зберігаються видання з музикального магазину Беккера, з фондів музичної бібліотеки хорового товариства «Львівський Боян», також є декілька видань харківських музичних магазинів-фірм А. Гергарда, Н. Марченка, харківського музичного магазину «Ліра» (торгівельний дім Б. Горбунова). Особливу цінність фонду представляють ноти, які були надруковані у Франції, Німеччині та Польщі.

Аналіз складу фондів ХМСТБ ім. К.С. Станіславського було здійснено на основі вивчення електронного каталогу нотних видань.

У фондах ХМСТБ ім. К.С. Станіславського зберігаються видання, які належали музичним фахівцям та аматорам музики Харкова. Тут можна знайти клавіри, ноти відомих романсів, вокально-інструментальні твори. Усі вони є

рідкісними, так як нотні видання друкували набагато меншими тиражами, ніж книжкові. Багато з літографованих видань є зразками українських та зарубіжних художників-графіків XIX – початку XX ст., такі видання мають велике значення для подальшого вивчення історії світової та української культури [48].

Особливий інтерес для дослідників представляють написи власників на нотах – кожне з таких видань неодноразово змінювало господарів, які залишали пам'ятні написи.

У фонді бібліотеки зберігається нотне зібрання хорового диригента П.Д. Леонтєєва. До нього входить близько 30 нотних видань фірм П. Юргенсона та В. Бесселя, а також видана в Парижі оперета Ж. Оффенбаха «Казки Гофмана». Також у фонді відділу рідкісних книг та рукописних видань зберігаються нотні видання вальсів та романсів композитора П.А. Гапона, раніше ці ноти належали мешканці Харкова Єлизаветі Осипівні Лейбфрейд, матері відомого архітектора О.Ю. Лейбфрейда. На нотах збереглися власноручні написи композитора за період його перебування в Харкові, він неодноразово присвячував своїм шанувальницям різні твори. Свій знаменитий вальс «Нове життя» композитор присвятив відомій харківській піаністці М.В. Ястремській, це видання також перебуває у фонді ХМСТБ ім. К.С. Станіславського. Ще один шедевр композитора – відомий вальс «Обірвані струни», виданий Торговим домом О.В. Горбунова та присвячений пам'яті В.Ф. Комісаржевської, а романси «Трійка» та «Елегія» – власнику літографії К.М. Гальченка, у якого П.А. Гапон друкував свої твори, ці видання також зберігаються в фонді бібліотеки [48].

У відділі рідкісних книг та рукописів є кілька нотних видань М. Гнесіна (1883—1957). З Харковом Гнесіна пов'язує тісна дружба із родиною Алчевських, які уважно стежили за його творчістю. На одному з видань нот твору композитора «Небесна роса» є напис власника «Б. Ткаченка». У фонд ХСМТБ ці ноти потрапили з Харківського радіокомітету. У відділі бібліотеки зберігається ще дві збірки М. Гнесіна «Гімн чумі» та «У дикому танці». На всіх виданнях стоїть напис, датований 9 серпня 1917 року: «Тому, хто не зрозумів від

незрозумілого». Ці видання вийшли у видавництві П. Юргенсона, одне з них зі штампом харківського музичного магазину О.Ф. Гергарда.

Дослідники фонду ХСМТБ припускають, що ці видання з написом належали відомому у 30-ті роки харківському музичному та театральному критику Юрію Даниловичу Ткаченку, сину драматурга Д. Пісочинця; він був співробітником редколегії музичного журналу «Музика масам», співпрацював з Харківським оперним театром та Радіокомітетом. Також Ю. Ткаченку належать видання: романс «Про що в тиші ночей» М. Черепніна, «Пісня Кіліни» до трагедії С. Черкасенка «Про що тирса шелестіла».

Серед видань, що привертають увагу, виділяються три конвалюти з ініціалами «L.J.» у куточках сторінок [51]. На всіх нотах ці ініціали розшифровані – Л. Яницька. Перша збірка складається з романсів для голосу з фортепіано, всі твори були куплені у різних музичних магазинах Харкова, Парижа, Вільно та Варшави у 1870, 1897 роках. Одним із помітних творів колекції можна назвати «Молитву» французького композитора та музичного критика Ш. Гуно, видана паризькою фірмою Г. Лемуана з факсиміле підпису автора – Ch. Gounod. Ще одним помітним виданням у колекції можна назвати нотну збірку Августи Холмс, на якій є власноручний напис композитора французькою мовою, зроблений спеціально для Віри Андріївни Харитоненко, дружини українського цукрозаводчика та мецената П.І. Харитоненка. В гостях у родини Харитоненків бувало багато видатних діячів культури та мистецтва. Нотний збірник у конвалюті видано 1893 р., коли В.А. Харитоненко мешкала у Франції.

Друга збірка конволюту містить у собі пісні польською мовою композиторів М. Карловича, Т. Іотейко, П. Мачинського, Л. Крагельського, В. Кеніга, Ю. Вертгейма, Ю. Маркса, О. Ружицького, Г. Обуховича, В. Зінтарського, Т. Котляревської, С. Монюшко, К. Шимановського. Усі твори видано київським видавництвом Л. Ідзиковського, у варшавському видавництві Гебетнера та Вольфа, у львівському видавництві К.С. Якубовського з печатками нотних магазинів «Ліра» та Гергада у Харкові, бібліотеки Л. Ідзиковського у

Києві, «Іноземної бібліотеки» у Харкові, бібліотеки та музичного магазину І. Завадського у Вільно та Ковно.

У третій збірці конволюту зібрано чотириручні перекладення популярних опер та симфонічних творів О. Монюшко, Л. Бетховена, Е. Грига, Й. Гайдна, І. Брамса, Р. Вагнера (його твори складають третину збірки).

Серед видань, що належать Л. Яницькій, великий інтерес становить збірка «12 пісень на слова М. Конопницької, З. Дебицького та інших» харківського композитора та скрипкового педагога Музичного училища К. Горського. На обкладинці видання посів портрет Горського з автографом, видання оформлене художником Проспером Тарнавським у стилі «модерн», надруковано збірку у 1914 р.

Дослідницькі роботи по вивченню нотних скарбів фонду ХМСТБ ім. К.С. Станіславського продовжуються багатьма харківськими та українськими музикознавцями.

3.3. Порівняльний аналіз складу фондів музичної літератури ХСМТБ ім. К.С. Станіславського і ХДНБ ім. В.Г. Короленка

За оцінкою фахівців, є суттєва різниця в підходах до комплектування нотно-музичних фондів універсальних наукових і спеціальних бібліотек. Спеціальна бібліотека, що забезпечує практичну діяльність музикантів, зобов'язана надати необхідний для постановки або виконання твір; спеціальна навчальна бібліотека не може не забезпечувати потреб навчального процесу, тому комплектування цих бібліотек передбачає більш професійно жорсткий і широкий добір видань, тоді як універсальна публічна або наукова бібліотека у своєму виборі більш вільна. Кошти, призначені для комплектування, використовуються спеціальною бібліотекою для цілеспрямованого придбання нотно-музичної літератури.

Спеціалізований фонд наукової універсальної бібліотеки формується найповніше документами різних форматів і на різних носіях відповідно до

пріоритетів її діяльності. Уся діяльність музичних бібліотек підпорядкована зосередженню, збереженню, поширенню та раціональному використанню документів бібліотечного фонду. У спеціальних бібліотеках з фондом музичних видань нотна література становить, як правило, основну, значущу і значну за обсягом частину фонду.

Харків завжди був одним із визнаних міст України, де мешкають і працюють спеціалісти і прихильники музичного мистецтва. Забезпеченням інформаційних потреб професійних музикантів і тих, хто готується ними стати, займаються бібліотеки тих установ, у яких ці музиканти працюють або навчаються. Фонди інших бібліотек використовуються ними додатково.

Фонди видань з музичної тематики ХСМТБ ім. К.С. Станіславського та ХДНБ ім. В.Г. Короленка дуже схожі за своїм комплектуванням. Вони містять усі види книжкових видань (наукові, навчальні, довідкові, бібліографічні), фахові журнали, монографії, у їх складі широко представлені музичні енциклопедії, термінологічні словники, навчальні посібники, педагогічні та методичні матеріали, результати наукових досліджень у вигляді дисертацій та авторефератів, довідкова література з музичної тематики (покажчики, каталоги, картотеки), нотні документи у вигляді одностомних і багатостомних зошитів, аркушевих видань, альбомів: класична музика, зокрема партитури, клавіри; самовчителі гри на різних музичних інструментах, піснярі тощо. ХСМТБ також має безцінний додатковий довідково-інформаційний фонд зібрання концертних програм, газетних вирізок, що містять рецензії на спектаклі, публікації про музику та театральні фестивалі, конкурси, буклети музичних конкурсів і фестивалів, неопублікованих матеріалів.

Але фонди музичної літератури бібліотек мають деякі відмінні риси. Скарбницею фонду ХСМТБ є медіатека: платівки (13000 примірників), компакт-диски (2500 тисяч примірників), відеофільми, музичні, літературні та театральні грамзаписи [52]. Основні напрямки діяльності медіатеки в ХСМТБ складають проведення індивідуальних прослуховувань платівок, дисків в аудіо та MP3 форматі із використанням кабінки для прослуховування зі спеціальним

обладнанням, створення групових прослуховувань зі спеціальним обладнанням для кількох людей; формування нових одиниць зберігання із записів, створених силами Медіацентру; створення та оновлення каталогу аудіо-, відео- та мультимедіа архіву у двох версіях: електронній та паперовій; технічне та технологічне переоснащення архіву, створення та підтримання належних умов зберігання фонограм; співпраця з колекціонерами, міжнародними організаціями, спорідненими архівами в країні та за кордоном; залучення викладачів музичних ЗВО, музикантів та театральних діячів до співпраці для поповнення фонду старими записами з особистих архівів або новими записами останніх результатів їх творчості; створення резервних цифрових копій (оцифрування) документів. Медіатека бібліотеки надає свої матеріали для створення музичних компакт-дисків, зокрема з матеріалами для навчальних фонотек, а також аудіо-додатків до підручників. Також в медіатеці ХСМТБ зберігається велика кількість відеофільмів з музичної тематики, читачі можуть подивитись необхідний фільм в спеціально обладнаному приміщенні бібліотеки.

Довідково-бібліографічний апарат (ДБА) медіатеки є складовою частиною ДБА бібліотеки і призначається для повного, всебічного і багатоаспектного розкриття фонду. Основний напрямок матеріалів медіатеки, який пов'язаний з музичною тематикою, складають записи концертів, збірки, окремі видання класичної та сучасної музики, записи опер і балетів, записи фольклорної музики та народних пісень у виконанні як народних колективів, так і професійних співаків та музикантів.

Тим часом підготовка та проведення різноманітних заходів із застосуванням аудіовізуальних технічних засобів є складною та відповідальною справою, яка потребує врахування психолого-педагогічних проблем, методики використання та правил експлуатації технічних засобів. Ці засоби орієнтовані на: масові групові заходи (концерти, зустрічі, бесіди, «круглі столи», лекції, огляди, колективні перегляди та прослуховування, виставки тощо); диференційоване дрібногрупове або індивідуальне обслуговування (інформування, ознайомлення з бібліотекою, прослуховування звукових записів,

перегляд діапозитивів, відеофільмів тощо); супроводження виставок та інформування загального порядку (стенди з озвучуванням, проекційне й інше відео-зображувальне інформаційне обладнання).

Документи медіатеки відображені в тематичному каталозі, який побудований на основі аналітичного опису для розкриття фонду з погляду його змісту, незалежно від того, на якому з носіїв закріплена інформація, що цікавить споживача. Також документи медіатеки відображені в алфавітно-відовом каталозі в цілому. Він розкриває фонд за видами носіїв інформації, що входять до нього. Основою першого рівня поділу є вид носія: відеофільм, CD, DVD, віртуальний продукт тощо.

Фонд ХДНБ ім. В.Г. Короленка містить в собі невелику кількість документів на аудіовізуальних носіях, в основному це CD, DVD. Читачі для перегляду і прослуховування матеріалів на таких носіях використовують комп'ютерне обладнання в Інтернет-центрі бібліотеки.

Сучасна бібліотека збирає і зберігає не тільки друковані, а й електронні документи та бази даних, тому в бібліотеках Харкова продовжується цифровізація – формування та зберігання бібліотечно-інформаційних ресурсів. З метою збереження накопиченого унікального фонду музичної літератури, зафіксованого на традиційних носіях, ХДНБ ім. В.Г. Короленка здійснює цифрове копіювання [37]. Співробітники закладу проводять формування та подальше наповнення електронних каталогів, що відображають склад документного фонду бібліотеки; формують бібліографічні (аналітичні), фактографічні та інші бази даних; беруть участь у створенні електронних ресурсів міжрегіонального та національного масштабу (національних електронних бібліотек, зведених електронних каталогів та інших баз даних). Найважливішим завданням, яке сьогодні вирішують бібліотеки, є представлення ресурсів і надання сервісів бібліотеки в мережі Інтернет. Оцифрування фонду ХДНБК почалось з рідкісних видань, красназавчих документів, серед таких видань багато літератури музичної тематики, вибір виду обладнання для створення електронних копій обирають з урахуванням складу фондів,

максимальних розмірів документів, фінансових можливостей бібліотеки (сканер для форматів А4 або до А3, цифровий фотоапарат (матриця більш ніж 3,2 МРх) для формату А3 и менших форматів.

ХСМТБ ім. К.С. Станіславського також проводить оцифрування фонду музикальних видань, найбільшу увагу співробітники бібліотеки приділяють зберіганню кінодокументів, аудіо та фотоматеріалів на плівкових носіях. Оцифрування допомагає розв'язати завдання збереження і забезпечити доступ до таких матеріалів широкому колу користувачів, тому що з кожним роком, незалежно від створюваних умов, фонди кінодокументів, аудіо-записи та негативи на оригінальній основі поступово руйнуються внаслідок природних процесів розкладання. Для оцифрування плівкових носіїв застосовуються спеціальні покадрові кіносканери з урахуванням відповідних стандартів у цій галузі.

Насамкінець варто зазначити, що фонди музичної літератури ХСМТБ ім. К.С. Станіславського і ХДНБ ім. В.Г. Короленка багато в чому схожі, вони містять в собі різні типи та види документів музичної тематики. Як галузеві інформаційні центри, бібліотеки слугують основним в Україні виробником-постачальником наукових джерел інформації в галузі класичного та сучасного музичного мистецтва, беруть участь у формуванні єдиного інформаційного простору країни, а також інтегровані у світовий інформаційний простір.

Бібліотеки власними силами і в корпорації з іншими інформаційними структурами створюють і надають багатоаспектну інформацію про різні види музичного мистецтва для задоволення потреб користувачів.

ВИСНОВКИ

Здійснене дослідження дало змогу скласти цілісну картину виникнення та розвитку фондів вітчизняних музичних бібліотек, що мають тривалу історію формування, яка значною мірою не обстежена в науковій літературі. Завдання дослідження полягало в тому, щоб виявити специфіку формування фондів музичної літератури великих бібліотек міста Харкова. Робота з формування фондів має певні цілі, підпорядковані завданням розвитку професійної діяльності користувача, його культури та виховання відповідно до вимог соціуму. Аспектом дослідження стало вивчення стану та розвитку фонду нотно-музичних документів спеціалізованих і публічних бібліотек Харкова. Багатство й розмаїття музичної літератури в бібліотеках сприяла інтеграції ресурсного потенціалу духовного життя суспільства міста, воно також обумовлюється інтенсивним розвитком педагогічної діяльності у сфері музики. Музично-педагогічна освіта в Харкові досягла високого професійного рівня, завдяки послідовному зростанню майстерності викладачів.

Під час дослідження було проаналізовано та виявлено подібні та відмінні риси між складом фондів спеціалізованих музичних бібліотек і фондів музичної літератури наукових і публічних бібліотек.

Об'єктом дослідження в роботі стали нотно-музичні фонди бібліотек Харкова: спеціалізованих бібліотек – ХСМТБ ім. К.С. Станіславського, ХНУМ ім. І.П. Котляревського, бібліотеки ХДАК; наукові універсальні бібліотеки зі спеціалізованими відділами музичних видань (на прикладі ХДНБ ім. В.Г. Короленка). Ці великі бібліотеки міста мають найбільші за обсягом та змістом, науковим і культурним значенням зібрання нот та інших документів з питань музикознавства, музичної бібліографії.

За останні 150 років харківські бібліотеки (ХСМТБ ім. К.С. Станіславського, ХНУМ ім. І.П. Котляревського, ХДАК, ХДНБ ім. В.Г. Короленка), що розвивалася паралельно з іншими музичними бібліотеками України, з невеликого фонду перетворилися на найбільші публічні та спеціальні

бібліотеки Слобожанщини. За цей час фонд бібліотек наповнювався виданнями, що відображали приблизно двохвікову історію розвитку музичної культури України, публікаціями не тільки з музики, а й інших гуманітарних галузей знань.

Основним фондоутворювальним елементом музичних бібліотек є особливий вид документів – ноти, призначений для задоволення інформаційних потреб особливого користувача – музиканта. Це й визначає специфіку формування фонду музичних бібліотек: його моделювання, комплектування, організації (облік, систематизація, розстановка, розміщення), зберігання та видача, створення довідково-пошукового апарату. Зміст фонду музичної бібліотеки спирається на її сутнісні функції і визначається законом відповідності складу фонду інформаційним потребам користувача. Нотно-музичний документопотік специфічний і різноманітний; цінність документів важко визначити, не трансформуючи традиційних критеріїв відбору.

Бібліотечний фонд також залишається основним інформаційним ресурсом сучасної публічної бібліотеки. Він включає видання в різних форматах та на різних носіях: книги, періодику, аудіовізуальні та електронні документи. Фонд публічної бібліотеки повинен завжди відповідати потребам та попиту читачів, постійно оновлюватись. В універсальному фонді публічної бібліотеки частина фонду обов'язково комплектується виданнями з мистецтва, зокрема виданнями музичної тематики і містить документи на різних носіях. Тому в публічних бібліотеках з великим фондом можуть утворюватися спеціальні нотно-музичні відділи, що нерозривно пов'язано із загальним процесом формування музичної культури населення України.

В дипломному дослідженні було проаналізовано історію розвитку та склад нотно-музичних фондів спеціалізованих бібліотек Харкова (ХМТБ ім. К.С. Станіславського, ХНУМ ім. І.П. Котляревського, бібліотека ХДАК), які формуються з нотних документів, критичної літератури про музику, біографій видатних музикантів та діячів музичного мистецтва, що були поширені в певний історичний період в Україні. Доведено, що сучасні зібрання в фондах спеціальних музичних бібліотек Харкова – це не тільки сховище музично-

історичних пам'яток, але й специфічний об'єкт, що віддзеркалює рівень музичної культури епохи, культурні, наукові та мистецькі смаки сучасного міста і країни в цілому. Нотні видання в бібліотеках, які були згадані вище, представлені по всіх видах музичних інструментів, як клавіри, так й партитури для симфонічного, камерного, духового, естрадного оркестрів, оркестру народних інструментів. Важливою частиною кожної спеціальної бібліотеки є зібрання нотних видань XIX – першої чверті XX ст., більшість з яких є цінними, рідкісними та навіть унікальними.

Також дослідження містить в собі опис особливостей фонду музичної літератури в ХДНБ ім. В.С. Короленко, яка є найбільшою науковою бібліотекою Сходу України. Бібліотека також має видання музичної літератури, призначені для наукових досліджень, виконавської діяльності, професійного навчання та виховання, аматорського музикування. Фонд музичних видань ХДНБ також містить літературу зі світової музичної культури, історії та теорії музики, музичного театру, балету та хореографії, естрадного мистецтва, музичної педагогіки, довідкові видання, нотні видання, періодичні видання з музики. Нотно-музичний фонд становить видання з музичної культури різних національностей, які мешкають в Україні, так і зарубіжних країн.

У дипломному дослідженні було проведено порівняльний аналіз складу фондів музичної літератури ХСМТБ ім. К.С. Станіславського і ХДНБ ім. В.Г. Короленка. Склад видань з музичної тематики в фондах ХСМТБ ім. К.С. Станіславського та ХДНБ ім. В.Г. Короленка в цілому схожі за своєю типовою структурою: вони містять усі типи видань, нотні документи, аналогові аудіовізуальні та цифрові носії музичної інформації. Скарбницею фонду ХСМТБ є медіатека: платівки, компакт-диски, відеофільми, музичні, літературні та театральні грамзаписи. Довідково-бібліографічний апарат медіатеки ХСМТБ ім. К.С. Станіславського є складовою частиною бібліотеки і призначається для повного, всебічного і багатоаспектного розкриття фонду.

Сучасні бібліотеки Харкова продовжують поцифровування своїх фондів – з метою збереження накопиченого унікального фонду музичної літератури,

зафіксованого на традиційних носіях, ХДНБ ім. В.Г. Короленка здійснює цифрове копіювання. ХСМТБ ім. К.С. Станіславського також проводить оцифрування фонду музичних видань: найбільшу увагу співробітники бібліотеки приділяють зберіганню кінодокументів, аудіо та фотоматеріалів на плівкових носіях. Оцифрування допомагає вирішити завдання збереження і забезпечити безперешкодний доступ до фондів кінодокументів, аудіо-записів та негативів на оригінальній основі. За для підвищення ефективності процесів оцифрування унікальних фондів музичних видань бібліотек Харкова їх необхідно оснастити сучасними цифровими сканерами та потужними серверами, підвищити цифрові компетентності працівників бібліотек.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Амеліна Є., Пілярчук В. Інноваційні послуги сучасних українських бібліотек // Бібліотечна планета. 2012. № 1. С. 14–19.
2. Андрущенко В.П., Михальченко М.І. Гуманізм і гуманітаризм: спільне і специфічне: URL: <http://ukped.com/skarbnichka/732-.html> (дата звернення: 29.10.2023).
3. Артефактні книжкові видання у фондах бібліотеки ХДАК. URL: <http://lib-hdak.in.ua/artifacts.html> (дата звернення: 9.10.2023).
4. Бабічева О. Сучасне обслуговування користувачів у бібліотеці вищого навчального закладу // Бібліотечний вісник. 2013. № 3. С. 13–15.
5. Булах Т. INTERNET у сфері бібліотечної селекції документів // Вісник Книжкової палати. 2004. №1. С. 42–43.
6. Вакульчук О. Формування національного репертуару нотних видань періоду українізації (перша половина 20-х років) // Наукові праці Національної бібліотеки ім. В.І. Вернадського. К.: НБУВ, 2002. Вип. 9. С. 358–364.
7. Васильченко М. П., Кушнарєнко Н.М., Мільман В.А. Бібліотечні фонди : навч. посіб. Харків : Основа, 1993. 152 с.
8. Вилегжаніна Т. Публічні бібліотеки України: різноманітність форм діяльності та єдність цілей. // Бібл. планета. 2015. № 3. С. 4–6.
9. Володькова О.П. Системний підхід до вивчення бібліотечного фонду // Вісник Харк. державної академії культури. 2000. № 2. С. 38–46.
10. Воронкова І.С. Використання інформаційно-технічних засобів в організації функціонально-просторового середовища бібліотек // Вісн. Нац. ун-ту «Львівська політехніка». 2012. № 728. С. 96–103.
11. Воскобойнікова-Гузєва О. В. Стратегії розвитку бібліотечно-інформаційної сфери України: генезис, концепції, модернізація : монографія /наук. ред. Г.І. Ковальчук. Київ : Академперіодика, 2014. 362 с.

12. Горбань Ю.І. Методологія та методи дослідження проблеми зберігання книжкових пам'яток у бібліотеках України // Бібліотека: культурний простір та інноваційний поступ : зб. вибр. ст.: 2012–2018 рр.: до 55-річчя наукової бібліотеки КНУКіМ / заг. ред. Ю.І. Горбаня. Київ : Видавництво Ліра-К, 2018. С. 189–195.
13. Давидова І.О., Мар'їна О.Ю. Сучасний стан цифрової модернізації бібліотек України // Молодий вчений. 2018. № 11. С. 1001–1005.
14. Дореволюційні нотні видання з фонду ХДНБ ім. В.Г. Короленка з автографами авторів музичних творів та музично-громадських діячів: вірт. вист. / уклад. Н.М. Кучерова. Харків, 2009. Електрон. текст. дані. URL: <https://www.calameo.com/read/003306734000c529b4e1d>. (дата звернення: 8.10.2023).
15. Дореволюційні нотні видання, що видані за життя авторів музичних творів : вірт. вист. / уклад. Н.П. Погребняк. Харків, 2009. Електрон. текст. дані. URL: <https://www.calameo.com/read/003306734027d3d9d7160>. (дата звернення: 8.10.2023).
16. Дригайло С. В. Створення комфортних умов роботи для користувачів і співробітників у бібліотеці // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. 2009. Вип. 4. С. 63-72.
17. Духовні нотні видання до 1917 р. у фондах ХДНБ ім. В. Г. Короленка : виставка. 2019. URL: <https://www.calameo.com/read/0033067345f5afdf31e00>. (дата звернення: 8.10.2023).
18. Зганич П.В. Передумови реорганізації бібліотек старого типу в сучасні медіа теки // XXII Міжнародна науково-практична конференція молодих учених і студентів «Політ. Сучасні проблеми науки», 4-7 квітня 2022 року. Київ : НАУ, 2022. С. 6-7.
19. Здановська В. Публічні бібліотеки і промоція читання; перепони і можливості // Бібл. планета. 2021. № 2. С. 22–25.
20. Зосім О.Л. Оцифровані ресурси проекту «Muzyka Benedyktyniek Polskich» як інформаційне джерело для вивчення історії української музики //

- Бібліотека. Наука. Комунікація. Розвиток бібліотечно-інформаційного потенціалу в умовах цифровізації : матеріали міжнар. наук. конф. (6–8 жовт. 2020 р.) /відп. за вип. М.В. Іванова. Київ, 2020. С. 407-410.
- 21.Зубкова Н.М. Історіко-культурні фонди бібліотек як комплексний об'єкт наукового дослідження (на прикладі Національної бібліотеки України ім. В.І. Вернадського // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. 2007. № 4. С. 10–15.
- 22.Іващук О. Бібліотечні фонди в умовах фінансової дієти: З яких джерел бібліотеки поповнюються книжками // Книжковий огляд. 2002. №6. С. 68–77.
- 23.Івченко Л.В. Нотна колекція О.К. Розумовського як об'єкт музичного джерелознавства : автореф. дисер. ... канд. мистецтвознавства: 17.00.03. Київ, 2000. 21 с.
- 24.Історична мозаїка. Презентація: [Харків. нац. ун-т мистецтв ім. І.П. Котляревського]. URL: <https://num.kharkiv.ua/193-biblioteka/> (дата звернення: 18.10.2023).
- 25.Історія бібліотеки ХДАК. URL: <http://lib-hdak.in.ua/history-of-libraries.htmlki/> (дата звернення: 8.10.2023).
- 26.Копанєва В.О. Бібліотека в середовищі цифрової науки: системно-інтеграційна взаємодія /[наук. ред. О.С. Онищенко]. Київ : Ліра-К, 2020. 321 с.
- 27.Косенко О.В. Структура особових архівних фондів // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. 2007. № 4. С. 22–27.
- 28.Кучерова Н. М. Дореволюційні нотні видання у ХДНБ ім. В.Г. Короленка // Бібліотечний форум України. 2008. № 4. С. 19–20.
- 29.Кучерова Н. М. Нотні видання ХДНБ ім. В. Г. Короленка та їх відображення в системі каталогів // Короленківські читання 2008: матеріали регіон. наук.-практ. конф. Харків, 2008. С. 58–64.

30. Кушнаренко Н.М., Соляник А.А., Сищенко С.В. Л.Б. Хавкіна — класик вітчизняного бібліотечного фондознавства (до 150-річчя з дня народження) // Вісн. ХДАК. Харків, 2020. Вип. 58. С. 20-25.
31. Людвіг ван Бетховен – видатний німецький композитор та піаніст: до 250-річчя від дня народження : виставка. 2021. URL: <https://www.calameo.com/read/0033067345a7ac6c3f5c2>. (дата звернення: 8.10.2023).
32. Медведь М. Проблеми зберігання та захисту електронних документів у бібліотеці: на прикладі колекції магістерських та дипломних робіт студентів Закарпатського державного університету // Вісник Львівського ун-ту. Серія «Книгозн., бібліот. та інф. технол.». 2012. Вип. 7. С. 314–317.
33. Онищенко О. Бібліотека і «цифрове» покоління: [нова ситуація – нові форми роботи] // Бібліотечний вісник. 2016. № 5. С. 3–6.
34. Організація бібліотечних фондів публічних бібліотек : метод. рекомендації / уклад.: Н.П. Волян, Н.Л. Плетьонка, Л.М. Лісова, Н.І. Кукелко; відп. за вип.: В.П. Ярошук. Рівне: [б. в.], 2017. 55 с.
35. Перепеча А.М. Роль Любові Борисівни Хавкіної у створенні нотного абонементу в Харківській громадській бібліотеці // Бібліотекознавець Любов Борисівна Хавкіна : харківський період діяльності (1888 – 1918) : зб. матер. / ХДНБК ім. В.Г. Короленка; під ред. Н. Капустіної. Харків, 2004. 128 с.
36. Погребняк Н.П., Кучерова Н.П. Фонд нотних видань Харківської державної наукової бібліотеки ім. В.Г. Короленка // Бібліотечна енциклопедія Харківщини: регіон. корпорат. проект / Харків. держ. наук. б-ка ім. В.Г. Короленка. Харків, 2018. URL: <http://libenc.old.korolenko.kharkov.com/bibliotechna-enciklopediya/dokumentni-fondy/106.html> (дата звернення: 23.11.2023).
37. Поліщук О.А., Погребняк Н.П. Рекаталогізація нотних видань дореволюційного періоду // Бібл. форум України. 2012. № 2. С.16–18.

38. Пристай Г.І. Бібліотека як складова культурно-мистецького середовища регіону : автореф. дис. ... канд. наук із соц. ком. 27.00.03. Харків, 2016. 25 с.
39. Про електронні документи та електронний документообіг : закон України від 22.05.2003р. // Відомості Верховної Ради України. 2003. № 36. С. 275.
40. Рибка Л.А., Горбань Ю.І., Винокурова С.Г. Бібліотека закладу вищої освіти – комплекс стратегічних рішень // Бібліотека: культурний простір та інноваційний поступ : зб. вибр. ст.: 2012–2018 рр.: до 55-річчя наукової бібліотеки КНУКіМ / заг. ред. Ю.І. Горбаня. Київ: Видавництво Ліра-К, 2018. С. 63–65.
41. Семененко Л.П. Бібліотека ХДАК: погляд із сьогодення // Вісник Харківської державної академії культури. 2000. Вип. 3. С. 124–134.
42. Сінельник С. Класифікація і типи словників у фондах Національної бібліотеки України ім. В.І. Вернадського // Вісн. Кн. палати. 2017. № 5. С. 24–28.
43. Слободянюк Т. Бібліотечним «мостом» – в Інтернет. Поділ. вісті. 2010. № 76-77. С. 28–31.
44. Соколов В. Теоретичні засади аналізу методів вивчення бібліотечного фонду // Вісн. Кн. палати. 2014. № 5. С. 24–29.
45. Стрішенець Н. Розвиток професійної термінології як засобу взаєморозуміння між бібліотекарями різних країн // Наукові праці Наукової бібліотеки України ім. В. Вернадського / редкол.: О.С. Онищенко (голова) та ін. Київ, 2003. Вип. 11. С. 51–58.
46. Сучасні форми роботи в бібліотеках (інформація до словника успішного бібліотекаря) // Бібл. планета. 2014. № 2. С. 24–26.
47. Твори гетьмана української музики Миколи Віталійовича Лисенка у фонді нотних видань ХДНБ ім. В.Г. Короленка: виставка. 2023. URL: <https://www.calameo.com/read/00330673444cde3b6e389> (дата звернення: 14.12.2023).

48. Фонд нотно-музичного відділу: [Харківська спеціалізована музично-театральна бібліотека ім. К.С. Станіславського]. URL: <https://mtlib.org.ua/fondi/ki/> (дата звернення: 14.11.2023).
49. Харківська державна академія культури: до 80-річчя з дня заснування: монографія / авт. кол.: В. Шейко, М. Каністратенко, Н. Кушнарєнко та ін. Харків: ХДАК, 2009. 196 с.
50. Харківська державна наукова бібліотека ім. В.Г. Короленка: історія успіху, помноженого на іспити долі. URL: <https://history.korolenko.kharkov.com/ki/> (дата звернення: 29.09.2023).
51. Харківський національний університет мистецтв імені І.П. Котляревського. 1917–2017. До 100-річчя від дня заснування: мала енциклопедія. У 2 т. /ред.-упоряд. Л.В. Русакова. Харків: Водний спектр Джі-Ем-Пі, 2017. Т. 2.: Театральне мистецтво. 424 с.
52. 65 років разом з читачами: Харківська спеціалізована музично-театральна бібліотека ім. К.С. Станіславського. URL: <https://mtlib.org.ua/istoria-biblioteki/> (дата звернення: 11.09.2023).
53. Шульгіна В. Здійснення інформаційного пошуку документів музичної україністики Національною бібліотекою України // Третій Міжнар. Конгрес україністів. 26–29 серп. 1996 р.: збірка матеріалів. Харків, 1996. С. 186–188.